

België-Belgique
P.B.
1020 Brussel 2
1/1475

Laca

Tijdingen

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken
Jaargang 10 - Nummer 3 / 4 - juni 1999

Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftekantoor : 1020 Brussel 2

→ TEN GELEIDE ←

1. - TERUG VAN EVEN WEGGEWEEST

Het nummer 3/4 van LACA Tijdingen, 10de werkjaar 1998-1999, is zoals beloofd in de omzendbrief van 31 maart j.l. een extra lijvige aflevering geworden.

Alle redactieleden hebben zich bijzonder ingespannen om deze belofte waar te maken. Voor twee van de drie door ziekte getroffen medewerkers die zeer nauw met de samenstelling van onze heemkundige tijdingen betrokken zijn staat het licht weer op groen. Echter nog niet ten volle hersteld heeft Mevrouw Dillen-Pulinckx er een erezaak van gemaakt om, tussen haar verplichte rustpauzes door, haar tekstverwerker te voeden met de ingediende kopijen. Dat lukt haar al aardig en wij maken haar met deze onze gevoelens van dank en waardering over voor haar niet aflatende inzet, zo broodnodig voor de continuïteit van het tijdschrift. Tevens hopen wij dat haar gezondheid in de kortst mogelijke tijd nog verdere sprongen voorwaarts moge maken om zich zonder hinder aan onze heemkundige ambities te kunnen wijden.

Wij danken ook al onze lezers voor het getoonde begrip tegenover een geval van overmacht en wensen hen veel leesgenot met ons nieuwe nummer.

2. - IN MEMORIAM

(†) Jan Jozef LINDEMANS

Met droefheid vernam LACA het overlijden van de Heer Prof. Em. Dr. Jan Jozef Lindemans (° Laken 5.11.1921 - † Meise 11.4.1999).

Hij was niet alleen een trouw lid van de Lakense Geschied- en Heemkundige Kring, vanaf de stichting reeds, maar tevens een bekende en meermaals gelauwerde Lakenaar.

Joris Dillen belichtte in LACA Tijdingen jg. 6, nr. 3, maart 1995, het biografische verleden van deze voorname persoon, daarbij ook verwijzend naar de indrukwekkende verdiensten van zijn vader, Jan Lindemans, stichter en directeur van het Hoger Instituut voor Landbouwhuishoudkunde en gedegen auteur van geschiedkundige werken.

Jan Jozef was ere-rector van de Katholieke Universiteit Brussel, Professor Emeritus van de Katholieke Universiteit Leuven, auteur van diverse juridische publicaties en houder van meerdere eredoctoraten. Bovendien heeft hij zich zeer verdienstelijk gemaakt inzake het onderwijs in het algemeen en het Nederlandstalige onderwijs in het bijzonder.

Aan de Heer J. Lindemans werden hoge binnenlandse en buitenlandse onderscheidingen toegekend.

In naam van het bestuur en alle LACA-leden bieden wij de familie Lindemans en aanverwante familieleden onze welgemeende gevoelens van medeleven aan bij het droevig verlies dat hen te beurt viel.

3. - GELUKWENSEN

Willy Van Bamis is reeds 12 jaar aangesloten bij de Vilvoordse Smalfilm en Video Club. Als actief LACA-lid maakt hij de foto's die af en toe in LACA Tijdingen opgenomen worden. Zijn dertien minuten durende videofilm met als titel "*De Melkweg*" werd dit jaar door de club geselecteerd. Willy Van Bamis nam deel aan de provinciale wedstrijd georganiseerd door de Vlaams-Brabantse Amateurlieken. De prent behandelt het productieproces in de melkerij Olympia in Herfelingen. Zestien inzendingen werden door een jury beoordeeld. Willy Van Bamis behaalde de tweede plaats met een uitzonderlijke score van 75%. De uitslag bezorgt hem een ticket om mee te dingen aan de wedstrijd, ingericht door het nationale overkoepelende orgaan (N.A.B.). Bovendien bedacht de jury hem met de speciale prijs : "*Minister Eric Van Rompuy voor een goede didactische documentaire*".

Van harte proficiat Willy. LACA drukt de duimen voor een gunstig jurybesluit in oktober 1999.

4. - BESCHERMING VAN HET LAKENSE ERFGOED

a. De Neptunusfontein

Met het intreden van de lente verwijderden de stadswerklieken de strobedekking die de Neptunusfontein, gelegen aan de Dikkelinde-rotonde, tegen de nefaste invloeden van wintertemperaturen moet behoeden. Achteloos razen ontelbare haastige autobestuurders dagelijks voorbij deze plek. De wakkere wandelaar daarentegen keek onthutst op wanneer hij het vertrouwde bronzen beeld, boven de sokkel, niet meer waarnam. Zouden vanden soms ...?

Neen, specialisten van de Regie der Gebouwen hadden reeds tijdens het najaar 1998 ernstige verweringsverschijnselen vastgesteld aan deze sedert 1960 niet meer functionerende fontein. Ook was intussen een 120 kg wegend decoratief engeltje losgekomen en tegen de vlakte gevallen. Verscheidene kleinere bronzen sierelementen werden inderdaad door vanden sluiks afgebroken en meegenomen !

Niet alleen het 3,5 meter hoge en 2 ton wegende Neptunus-beeld werd gerestaureerd doch alle fonteindelen werden eveneens aan een grondige herstelbeurt onderworpen. LACA verheugt zich op de teruggekeerde naakte en gespierde verloren zoon en de geplande herwaardering van deze site.

Zie ook :

1. LACA Tijdingen jg. 10, nr. 2 "*Het Water en de Fonteinen van Laken*", G. Vanden Bussche.
2. Brussels maandblad : Tram 81 - april 1999 - p. 25.

b. Monument aan de Arbeid

In "Ten Geleide" jg. 10, nr. 1, september 1998, werd reeds aangegeven dat de nodige kredieten voor de volledige restauratie van het door de verwering en het vandalisme aangetaste "Monument van de Arbeid" beschikbaar gesteld werden door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Stad Brussel.

Dit beeldhouwwerk is de belangrijkste schepping van Constantin Meunier. Het werd in 1901 aangekocht door de Belgische Staat en pas in 1930 opgericht in de volkse kanaalzone.

Onlangs zijn de werken begonnen en over een jaar moet het monument er weer gloednieuw uitzien. Een verheugend perspectief.

5. - ONTVANGEN CORRESPONDENTIE

- a. De Heer Theo Bogaerts, LACA-lid stuurde ons een afschrift van een artikel, geschreven door zijn vader en verschenen in de Nederlandse krant "De Maasbode" van 3 oktober 1925. Vader Bogaerts werkte destijds als Belgisch redacteur voor dit dagblad. Het artikel behandelt de plannen van enkele privé-maatschappijen om in de Brusselse agglomeratie een vrij uitgebreid ondergronds spoorwegnet uit te bouwen naar het voorbeeld van Parijs en Londen.

Alvast hartelijk dank voor deze interessante documentatie, geachte heer. LACA Tijdingen zal hierop uitgebreid terugkomen in een van de volgende afleveringen.

- b. De Heer Andrea Sessa uit Milaan nam contact op met LACA. Hij is de achterkleinzoon van Carlo Sessa, een componist die in 1893 negen prijzen in de wacht sleepte tijdens een internationale muziekwedstrijd, georganiseerd door de vereniging "Le Carillon". J.E. Strauwen, een Lakense componist was voorzitter van deze vereniging. Belanghebbende is zeer geïnteresseerd in alle informatie omtrent deze voor hem belangrijke kwestie.

Lezers die over deze muziekwedstrijd enige inlichtingen zouden beschikken worden vriendelijk en met aandrang verzocht hieromtrent contact op te nemen met de voorzitter van LACA.

6. NIEUWE INKOMHAL VAN HET TENTOONSTELLINGSPARK OP DE HEIZEL

Het tentoonstellingspark op de Heizel trekt jaarlijks 2,3 miljoen bezoekers aan. Een nieuwe entreehal aan de kant van de Romeinsesteenweg en de Ring was derhalve geen overbodige luxe. De bouwwerken van de nieuwe infrastructuur (8 meter breed en 650 meter lang), werden tijdig beëindigd. In december 1998 werd de hal door Prinses Astrid ingehuldigd en draagt ook haar naam. Een betere bereikbaarheid van de tentoonstellingshallen wordt hierdoor vanaf nu gewaarborgd.

L. Candau
Voorzitter

DE LAKENSE HERDERSHOND EN ZIJN VOORoudERS

1. Over honden gesproken ...

De donkere geschiedenis van de oerhond werd door de geleerden tot op heden nog niet tot in de kleinste details ontcijferd. Archeologische vondsten bevestigen evenwel, dat ongeveer 10.000 jaar geleden (einde van de Würm-ijstijd) de eerste "*huishonden*" het samenleven met de nomadenstammen deelden. Vondsten in Voor-Azië tonen zelfs aan, dat zeer lange tijd voordien (+/- 15.000 jaar geleden), schapen en geiten in gemeenschap met de mensen leefden. Niet de hond mag dus als eerste huisdier beschouwd worden.

Hoe dan ook, kudde- en roedeldieren zijn huisdieren geworden omdat ze van nature uit bepaalde eigenschappen vertoonden zoals : zin voor hiërarchie en erkenning van de leider. Met deze voorwaarden konden ze zich aldus volledig aan de mens onderwerpen. De overschakeling duurde evenwel zeer lang, het uiterlijke van de dieren en hun gedrag veranderden eveneens, zelfs hun ontwikkeling werd afgeremd alhoewel hun jeugdkenmerken gefixeerd bleven. Uit wat voorafgaat blijkt dus overduidelijk dat de huisdieren zonder de zorgen van de mens niet konden overleven.

Zwervende stammen verzamelden alles wat eetbaar was en traden aldus in concurrentie met wilde dieren waarmee ze permanent in contact bleven. Vrouwen die hun kind verloren zoogden jonge puppies die dan verder opgevoed en later gegeten werden. Ook uit culturele motieven kan het samenleven van hond en mens verklaard worden. In alle mythen komt de hond als stamvader of afgezant van de goden voor ! Tenslotte tonen de meest voor de hand liggende motieven het fenomeen "*huisdier*" aan : de hond als bewaker, als huisgenoot, als speelkameraad voor de kinderen, als opruimer van etensresten, als trekdier en nog later als onmisbare gezelschap bij de jacht. Vondsten in Siberië leren ons dat aldaar de hondenfokkerij begonnen is met het oog op het samenstellen van gespannen die de sleden moesten voorttrekken.

We verplaatsen ons nu naar meer recentere tijden. In 1755 ondernam Graaf von Buffon (D) voor het eerst een poging om stambomen op te stellen voor alle huishonden, per ras en per soort. Hij steunde zijn theorie op beschikbare archeologische gegevens. Zo bijvoorbeeld sloeg de benaming "*bronshonden*" op overgebleven beenderen en resten uit de bronstijd. Het spreekt vanzelf dat deze zienswijze achteraf enige twijfels deed rijzen bij andere vorsers.

Aangezien het niet de bedoeling is deze kwestie uitgebreid te bespreken mogen volgende stelregels volstaan, uitvoerig bewezen in gespecialiseerde vakliteratuur. De voorvaders van de huishond moeten in een aan de wolf verwante Aziatische wilde hond gezocht worden. In het wild levende wolven en jakhalzen vermengden zich nooit met elkaar. Kruisingen van wilde wolven en honden waren evenwel aan de orde van de dag. Zij trokken ook samen op. Zoals de wolf zich gedroeg naar de natuurlijke wetten van de "*roedel*", zo paste de huishond zich aan de "*roedel*" van de menselijke familie aan.

2. Een bijzonder ras ... De herdershond

Nomadenstammen hielden vroeger grote sterke honden die hun kudden moesten beschermen tegen roofdieren. Deze dieren mogen beschouwd worden als de voorouders van de berghonden. Later, toen de nomaden een vaste woonplaats kozen, hadden ze enkel nog honden nodig die hun kudden konden leiden en van de akkers afhouden. Dat waren de voorouders van de herdershonden.

In het Germaanse volksrecht is er sprake van berghonden tot circa het jaar 1000. Diefstal van dergelijke dieren werd zeer zwaar beboet.

Petrus van Crecentius uit Bologna schreef in 1300 een standaardwerk over de nieuwste methodes betreffende de veld- en akkerbouw. Daarin werd gewag gemaakt van "*herdershonden*" die een witte vacht moesten hebben om zich van de wolven te onderscheiden.

Tenslotte staat de wereldliteratuur vol van diverse hondenrassen al naargelang het land en de streek van herkomst. Zo de Griekse Spartiate, de Poolse Podkaer, de Spaanse Maskin de los Pireneos, de Sloveense Kraski Ovcan, de Schotse Collie, de Kaukasische Owtscharka, de Hongaarse Mudi, de Franse Picard, Briard en Bauceron, de Duitse herdershond en vele, vele anderen.

3. De Belgische herdershond

De Belgische herders die eertijds hun schapen hoedden gebruikten weerbare honden om roofdieren en roversbenden uit de buurt te houden. Later verbleekte dit gevaar, de kudden werden groter met het gevolg dat de herders toen snelle honden nodig hadden om de kudden bij elkaar te houden. Bevelen werden met een roep, een wenk of een fluitsignaal gegeven. Zo ontstonden er onderscheiden rassen van herdershonden : de zwijgende hoeder en de blaffende drijver.

In de literatuur verschenen vóór 1890 vindt men geen beschrijving van Belgische herdershonden, omdat zij geen eenheid vertoonden met betrekking tot hun uiterlijk, hun vacht en kleur. In 1891 werd de "Club van de Belgische Herdershond" gesticht. Nog datzelfde jaar, op 15 november, organiseerde de club een grootscheepse inspectie onder de leiding van professor Reul van het Dierengeneeskundig Instituut in Kuregem. Er werden 117 honden uit diverse landstreken aan een strenge keuring onderworpen.

Gedurende de 8 volgende jaren werd er dan onder zijn toezicht gefokt. In 1899 besliste de club enkel nog dieren aan tentoonstellingen te laten deelnemen en in te schrijven in het stamboek die beantwoordden aan bepaalde maatstaven. Men onderscheidde vier rassen genoemd naar hun plaats van afkomst : de zwarte langharige **Groenendaler**, de kortharige zwart-rossige **Tervurense Herder**, de kortharige roodbruine **Mechelse Herder**, en tenslotte de ruwharige **Lakense Herder**.

4. De Lakense Herder

De Lakense Herder is de meest zeldzame van de vier hierboven vermelde variëteiten. Hij heeft zijn naam en faam weten te handhaven dankzij het doorzettingsvermogen van binnen- en buitenlandse bewonderaars die deze werkdieren in bescherming namen.

In de streek van Boom, meer bepaald binnen de driehoek gevormd door de Schelde, de Rupel en de Vliet kweekte men, eeuwen geleden reeds, een ruwharig hondenras waaraan de naam "*Bleekershonden*" gegeven werd. Deze honden werden gebruikt voor het bewaken van de uitgestrekte weilanden langs de genoemde waterlopen waarop het kostbare linnen te bleken werd gelegd.

Deze goedgehartige dappere dieren, bestand tegen de temperatuurschommelingen, boezemden ontzag in vanwege hun lange en scherpe tanden.

Veel later werden deze ruwharige honden veelvuldig door de nachtwakers gebruikt tijdens hun rondgangen door de talrijke steenbakkerijen die deze streek rijk was. Ook in de slachthuizen van Anderlecht trof men deze dieren aan om het kleinvee te begeleiden. Zelfs het leger waardeerde dit hondenras en ook de politiekorpsen van Brussel en omstreken namen ze in hun rangen op. In Laken stond het als een paal boven water : zo lang de bewakers van het vermaarde kerkhof, begeleid door ruwharige viervoeters, een oogje in het zeil hielden viel er geen enkele beschadiging noch diefstal te signaleren !

Aan het einde van de negentiende eeuw leefde er in Laken, Fransmanstraat nr. 186, een herdersfamilie die zich ook op het fokken van ruwharige honden toelagde. Vader Janssen had dit ras altijd gekend maar nooit naar de herkomst ervan gezocht, die zeker in een ver verleden lag. Gedurende een groot aantal generaties was het ras zeer zuiver gebleven. Het kleurenschaal van de hondenvachten was echter zeer gevarieerd : rossig, vlaskleurig, gestroomd, asgrijs en vaalrood.

In 1885 kocht zijn zoon, J.B. Janssen, een vaalrode ruwharige hond van een dierenkoopman uit Boom en gaf hem de naam "*Vos van Laken*". Deze hond werd gekoppeld met het kortharige, grijsbruin gestroomde "*Liske van Laken*" uit zijn kennel. De afstammelingen van dit koppel leverden prachtige kortharige "*Mechelaars*" maar ook vaalrode en asgrijze ruwharigen van hoogstaande kwaliteit op. Tot de asgrijze behoorden de exemplaren "*Bazouf*", "*Boer Sus*" en "*Mira*". Deze prachtige honden, ontstaan door een uitgekende samenbrenging van bloedverwanten (inteeft), werden in 1899 als maatstaf genomen voor de officiële typering van de "*Lakense Herder*".

Uit hetgeen voorafgaat blijkt dat de Lakense schapenhouder J.B. Janssen als de grondlegger van de "*Lakense Herder*" mag beschouwd worden. Hij was echter niet geïnteresseerd in de kleur van zijn honden en had enkel oog voor hun kwaliteit en karakter. Aangezien de gemeente Laken in die tijd nog meerdere fokkers onder haar bevolking telde lag de naamgeving voor de hand. Er mag echter niet uit het oog verloren worden dat de eerste verwekker van J.B. Janssens homogene ruwharige groep uit het Boomse afkomstig was.

De ruwharige honden uit de kennel van J.B. Janssen waren zeer populair. Zij bewaakten onder meer zijn kudde schapen die graasden op de zachtglooiende terreinen rond het Koninklijk Kasteel. Leopold II en Koningin Marie-Henriette bewonderden deze dieren tijdens hun wandelingen in de omgeving. Vooral de koningin voelde zich aangetrokken door deze goedaardige dieren en, als zij er de gelegenheid toe kreeg, sprak ze zelfs deze intelligente wezens toe.

Een andere anekdote uit die tijd, vermeld in "*Belgische Herders-Rassengids*", uitgegeven door de VNK luidt als volgt : "Op een dag (1901) ontmoette herder J.B. Janssen de Belgische koningin. Ditmaal bewaakten vlaskleurige ruwharige herdershonden zijn kudde. Met dit soort honden had hij reeds in 1892 een eervolle vermelding behaald op een eerste tentoonstelling. Nu wilde het toeval dat het hondje van de koningin op een gegeven ogenblik wat grassprietten besnuffelde. Een van Janssens honden zag dit en vloog op het hondje af. Een scherp bevel van de baas weerklonk en prompt keerde de hond weer terug. Janssen wilde de koningin zijn verontschuldiging aanbieden maar zij vond dat de hond keurig zijn plicht had gedaan. De pers kreeg lucht van het voorval en die kleine gebeurtenis verleende ongetwijfeld een grote ruggesteun aan de liefhebbers van de geel/vlaskleurige ruwharige Belgische Herder.

De "Club van Belgische Herdershonden" beging evenwel een grote vergissing toen zij in 1899 de standaardkleur van de "*Lakense Herder*" namelijk asgrijs, eens en voorgoed vastlegde. Lakenaars met afwijkende kleuren werden van toen af geweerd op tentoonstellingen en als "*paria's*", "*verguisden*" of "*verworpelingen*" gebrandmerkt. De resultaten hiervan lieten niet lang op zich wachten. Zie hier een summier overzicht.

- Vrij vlug werd vastgesteld dat de asgrijze soort zich tot karakterloze dieren ontpopte en zich slecht voortplantte.
- In 1901 behaalden enkele vaalrode ruwharige types verscheidene ereprijzen tijdens een landbouwtentoonstelling in Rotterdam. In Nederland werd dit soort razend populair. In België echter klampte men zich vast aan de oorspronkelijke regelgeving ondanks hevige weerstand. In de vakliteratuur verschenen ooit pleidooien om voortaan het grensoverschrijdende type als "*Brabantse Herder*" aan te duiden.
- Dissidente verenigingen werden in België opgericht. In 1906 werd op initiatief van de "Club van de Belgische Herder" een Nationale vereniging voor vaalrode ruwharigen opgericht. In 1908 stierf zij een zachte dood.

- De steeds weerkerende discussies over de haarkleur van de ruwharigen hebben, in weerwil van de genetische logica, de ontmoediging van de Belgische fokkers in de hand gewerkt en de doorbraak van de ruwharige variëteit in België afgeremd. Na de twee wereldoorlogen en economische crisissen kwam de wederopbouw van de vier variëteiten slechts zeer langzaam op gang. In 1973 werden de vaalrode ruwharigen officieel erkend.

Vandaag worden de standaardkenmerken van de rashonden nog altijd door de rasverenigingen uit het land van herkomst vastgesteld. In België geeft de overkoepelende Koninklijke Maatschappij Sint-Hubertus er vervolgens haar goedkeuring aan. Uiteindelijk erkent de "*Fédération Cynologique Internationale*" deze standaardkenmerken.

Nog even enkele kenmerken van de Lakense Herder op een rijtje :

Middelgrote hond (62cm bij reuen en 58cm bij teven), evenwichtig gebouwd, verstandig en stoer, waakzaam, oplettend, - **hoofd** : fijn gebeiteld - **kaakbenen** : fel ontwikkeld - **romp** : krachtig maar niet grof - **oren** : driehoekig en stijf - **hals** : slank en goed gespierd - **kruis** : zeer licht afhellend, breed - **achterbenen** : loodrecht op de grond - **haar** : vaalkleurig, gekruld en warrig, donker gevlamd op staart en snuit, baard en snor verplicht, staart niet pluimvormig.

5. De Lakense Herder, uit het geheugen gewist ?

Op een gegeven ogenblik verdwenen de ruwharigen in België volledig van het toneel. Toch bleef de Lakense Herder voortbestaan en dit heuglijke gegeven prijkt in de palmaressen van de Nederlandse fokkers. Het is een geluk dat er nog enthousiaste Belgen zijn die de ruwharige variëteit herontdekten. Een voorbeeld : in 1989 werd "*Laser van Balderlo*", behorend aan de heer P. Vloemans tot wereldkampioen "*schoonheid*" gekozen in Kopenhagen. Het zwaartepunt van de fok ligt momenteel terug in ons land alhoewel het aantal kennels nog niet talrijk is. We bezochten de kennel van de heer en mevrouw Spruyt-Vander Putten in Moerbeke bij Geeraardsbergen, Atembergstraat nr. 11, met de welluidende naam "*Van't Raspaillebos*".

Daar bewonderden wij 10 ruwharige puppies uit een recente worp. Deze mensen spraken met waardering over de Lakense Herders met hun ruige vacht, die spijtig genoeg niet erg in de gunst van het publiek liggen.

Vele andere rassen maakten de laatste decennia hun intrede maar zijn onderhevig aan modeverschijnselen. Zij loofden echter hun intelligente ogen en hun voortreffelijke eigenschappen van betrouwbare bewaker, hun schrandereid en hun robuustheid. En dat de Lakense Herder ondanks alles nog stiefmoederlijk behandeld wordt wilden zij geweten hebben. In 1986 gaf de Regie der Belgische Posterijen een reeks van vier zegels uit met als thema "*Belgische Herdershonden*". De Lakense Herder werd niet waardig geacht in de reeks te worden opgenomen. Ondanks enige scepsis naar de toekomst toe ijveren onze gastheren onvermoeibaar voort om dit vergeten ras gewetensvol te promoten.

Nu grazen er geen schapen meer in ons verstedelijkte dorp van weleer. De ruwharige herdershonden hebben hun plicht gedaan, zij konden gaan. Toch is de "Lakense" een hond waarvan veel meesters slechts kunnen dromen ... familiegezel, kindervriend, trouwe huiswachter. In Laken ontdekten we (met het vergrootglas) slechts een enkele persoon die hem zijn genegenheid toevertrouwde, de heer Capieau, wonend op de Emile Bockstaellaan.

Tussen de Romeinsesteenweg en de Dikkelinde-rotonde verbinden een zestal korte dwarswegen de Meiselaan, de Rode Kruislaan en de Forumlaan met elkaar. De naamborden van deze wegen verwijzen naar hondenrassen. Een onder hen draagt de naam "*Belgische Herderweg*". Toch spijtig dat hier het predikaat "Lakense" niet aan bod kwam !

Bij de hondenbrigade van de Stad Brussel, sedert 1975 op de Heizel gehuisvest, werden nooit Lakense Herders als politiehonden afgericht. Wel houdt deze afdeling er een 12-jarige Lakense Herder met een gerenommeerde stamboom op na als mascotte. Inderdaad, deze "*Moulou du Bois Chablis*" werd geboren uit "*Titus de la Virginie*" en "*Sapho de l'Orchidée Noire*" in Frankrijk. Deze laatste hond won o.a. het schoonheidskampioenschap in Frankrijk en ook in Luxemburg (1986). Vermelden wij hier ook nog dat de stamboom van de moeder geboekstaafd is en teruggaat (18 generaties) tot het Lakense ouderpaar waarvan sprake in dit artikel : "*Liske en Vos 1 van Laken*" !

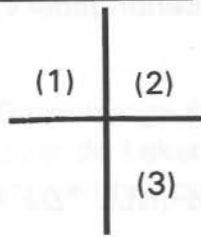
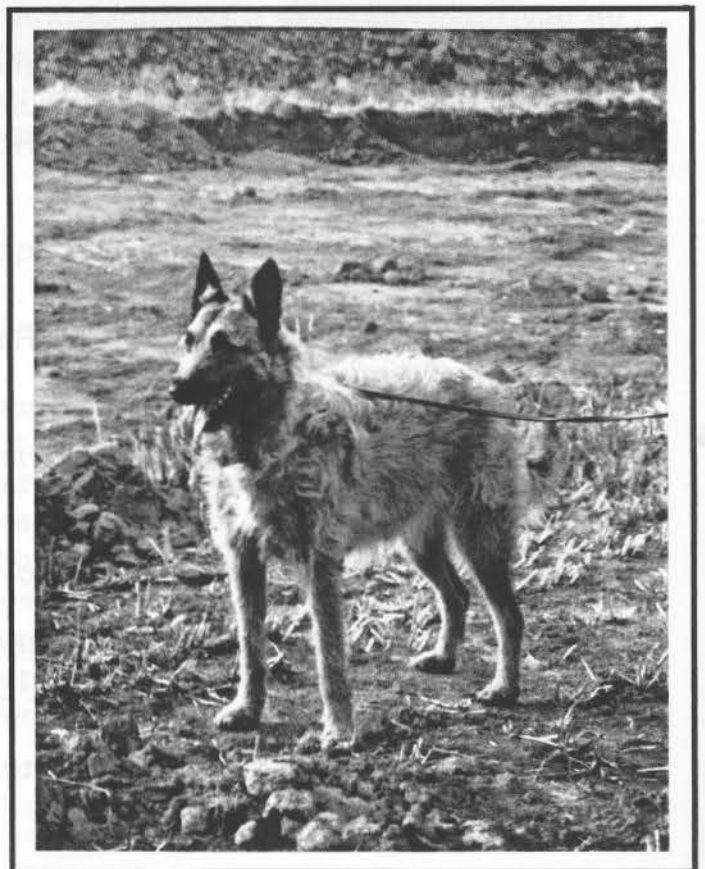
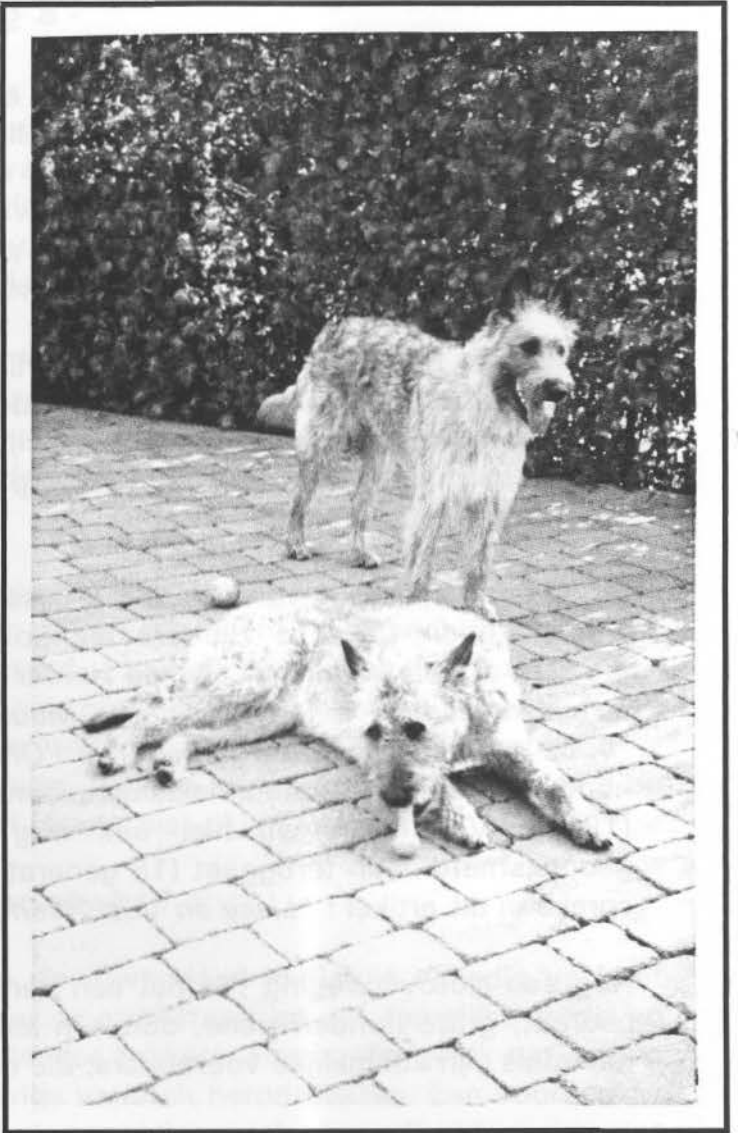
Nog een slotoverweging : is het een vermetele LACA-droom dat de jonge Prins Laurent, grote hondenvriend, ooit een lans zou breken voor de Lakense Herder, net zoals zijn koninklijke voorouders, die deze diersoort in hun hart droegen ?

L. Candau

(Met dank aan cultuurfunctionaris Gemeenschapscentrum Nekkersdal, de heer R. Fobelets, voor aanmoediging en documentatie. De familie Spruyt-Vander Putten voor documentatie en gesprek. De Hondenbrigade van de Stad Brussel en de heer Capieau in Laken.)

Bibliografie

1. U. Klever (D) Vertaling A.M. de Raad (NL), "*De Hond en zijn voorouders*". Uitg. : Thieme/Baarn 1985.
2. L. Lambert-Equerme (B) "*Le Laekenois*" in "*Chiens de France - La Vie Canine*" nr 15 - 1986.
3. J.M. Vanbutsele, "*Cent ans d'Histoire du Berger Belge*".
4. Huyghebaert "*Les Aléas de la Sélection du Berger Belge à Poil dur fauve*" dans "*Berger Belge*" avril 1974 Ed. CFCBB.
5. Rassengids "*Belgische Herders*" Uitg. VNK 1989.

- 1 "Voice van de Duventorre"
bij de heer Capieau in Laken
- 2 "Toundra van 't Raspaillebos"
bij familie Spruyt-Vander Putten
- 3 "Moulou du Bois Chablis"
bij Hondenbrigade van de Stad Brussel

"DE BEDEVAART VAN INFANTE ISABELLA NAAR LAKEN" OP DE TENTOONSTELLING IN HET JUBELPARK

Bovengenoemd schilderij van Pieter Snayers uit de aanvang van de 17de eeuw vond een plaats in de "*Albrecht en Isabella*" - tentoonstelling die van september 1998 tot januari 1999 gehouden werd in het Jubelpark. Het doek hing in het gedeelte waar "*Het leven van Isabella na de dood van Albrecht*" werd geëvoceerd. Het was zéér goed te bekijken en kreeg ook heel veel belangstelling. Zo ook de overige doeken van tijdgenoten met precieze uitbeeldingen van mensen zoals in de processies van de kloosterorden, van de seculiere geestelijkheid, van de "*Maagden van de Zavel*" en van de "*Stoet van de Ambachten over de Grote Markt in Brussel*".

Het bovengenoemde schilderij van Snayers is bezit van de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten in Brussel (1).

Sinds LACA Tijdingen bestaat werd dit kunstwerk nog niet aangehaald. We zullen op zoek gaan naar de betekenis voor Laken en de algemene context van het ontstaan ervan.

De schilder

Petrus of Pieter Snayers was een Brabander, geboren op het einde van de 16de eeuw (1592). Hij verhuisde vanuit Antwerpen naar Brussel, waar hij zestig jaar later overleed (1667). Hij was een man van dertig jaar toen hij als hofschilder van aartshertogin Isabella werd aangeworven. Dertig jaar lang werkte hij in dienst van de Spaanse Habsburgse landvoogden. Hij had er als collega's grote en kleine meesters zoals Jan Brueghel, Frans Pourbus, Denijs van Alsloot (schilder van de stoet der Ambachten), Rubens, Nicolaas van der Horst, allen aan het hof verbonden door wedde, opdrachten en privileges. Sommige onder hen waren picturale verslaggevers - zowat onze persfotografen nu - van gebeurtenissen, die de politiek van de Habsburgers konden dienen. De aartshertogen en opvolgers-landvoogden steunden de kunstenaars en wierven hen aan, ook al om mee te werken aan de wederopbouw van vernielde kloosters, kerken, administratieve gebouwen en paleizen die geleden hadden onder de oorlogsomstandigheden van de 80-jarige oorlog. Ter illustratie. In juni 1625 werd, na een lange belegering, Breda door de Spaanse troepen bezet. Isabella, die enkele dagen later ter plaatse was, liet de belegering en haar bezoek schilderen door Petrus Snayers (in Museum Prado in Madrid). Vijfentwintig jaar later bracht dezelfde schilder, in opdracht van de opvolger Don Ferdinand, de inname zelf op doek (in Prado) (2).

Snayers is daarom het best bekend gebleven als schilder van militaire taferelen, vooral van de strategische manoeuvres rond de zuidelijke grens van België tijdens de Spaans-Franse oorlogen. Deze doeken hangen nu in het Prado in Madrid. Kunsthistorici nemen aan dat hij met cartografen werkte om zijn wijde panorama's in rechte lijn uit te beelden alsof er geen hinderpalen waren.

Dit genre was in de 16de eeuw opgekomen. Ondanks de weidsheid, blijft hij toch op het voorplan en in de stadsgezichten als een Vlaamse miniaturist met grote precisie paarden en mensen met levendige bewegingen schilderen, bijna op het anekdotische af. Aldus zijn zijn doeken ook iconografisch bijzonder interessant. Hij was een fotograaf avant-la-lettre.

Het onderwerp

De titel, "*De bedevaart van de Infante Isabella naar Laken*" verschilt met wat Arthur Cosyn in zijn "*Laeken, ancien et moderne*" (1904) noemde "*Panorama de Bruxelles*" als onderschrift onder de foto van hetzelfde schilderij.

Toch is met beide titels al veel gezegd over het doek in olieverf. Onder de horizonlijn - die boven het midden van het schilderij loopt - is het panorama van Brussel binnen haar tweede stadsmuur uitgebeeld. Ervoor en dichterbij ons zien we de kerk van Laken, nog dichterbij een processie die naar ons toekomt langs de Sint-Annadreef om te eindigen aan de "*Vijf-Wondenput*". Op het voorste plan tenslotte zien we een koets en rustende ruiters en nog wat pratende en kuierende mensen. De schilder zat op de helling ietwat boven de Sint-Annakapel tegenover de Dreef en observeerde en schetste de komst van de processie, met daarin Isabella en de priester die met de hostie in een monstrans voorging. Het doek wordt gedateerd op 1625, maar Luc Duerloo plaatst het op "*Na 1631*".

Een collega, de reeds genoemde Nicolaas Van der Horst, schilderde een gelijkaardige scène, getiteld "*Aankomst van Aartshertogin Isabella aan de kerk van Laken*" uit 1623, die nu hangt in het Broodhuis in Brussel (3).

Hier schilderde Pieter Snayers dat deel van de dag waarop de feestelijke inhuldiging van het monument aan de Sint-Annabron, voortaan geheten de Vijf-Wondenput, in 1625 zou plaatshebben (3).

Snayers legde het godsdienstige karakter van de gebeurtenis vast, maar laïciseerde het gebeuren door de pratende figuren in het voorplan en de aandacht voor de stad in het achterplan. Het was gebruikelijk in de 17de eeuw het religieuze karakter te benadrukken daar onze gewesten definitief Spaans én katholiek waren geworden. En zo wilden de aartshertogen en opvolgers het houden. De Katholieke Kerk en de Staat werkten onder de aartshertogen nauw samen en de Contra-Reformatie bloeide op in hun gezamenlijke strijd tegen het Calvinisme en de afgescheurde Noordelijke Nederlanden. Er werd van uitgegaan dat elke inwoner hier wel leefde volgens de leer van de Katholieke Kerk, wat de samenhangigheid enkel kon versterken.

Meteen werd ook ingepikt op een volkse traditie van processies en bedevaarten, Mariaverering en Eucharistieviering tegen de principes van het Protestantisme in, dat in de 16de eeuw hier en daar in de Zuidelijke Nederlanden toch wortel had geschoten.

In dit kader kunnen we het schilderij van Snayers en ook dat van Van der Horst interpreteren als de picturale bevestiging van het Katholieke geloof dat de aartshertogen hielpen opnieuw te consolideren. Deze consolidatie van de Katholieke Kerk werd nog meer mogelijk na het overlijden van Albrecht in 1622, waardoor onze gewesten hun autonomie verloren en opnieuw Spaans bezit werden; het huwelijk van Isabella was immers kinderloos gebleven.

Ook politieke motieven speelden daarbij een rol. De oorlogstoestand na het Twaalfjarig Bestand begon opnieuw, dus vanaf 1621, tegen de Noord-Nederlandse troepen (reeds hogergenoemde bezetting van Breda door Spinola) en Franse aanvallen die moesten worden afgeweerd. Dit had economische achteruitgang, onvrede, zware beden (oudtijds zo veel als belastingen) en ontevredenheid van onze voorouders tot gevolg. Wat tegemoetkomingen naar de clerus, de adel en het volk toe, door mee te doen aan feestelijke activiteiten moesten de aanwezigheid van de Spaanse bezetter aanvaardbaar maken.

Dit is het politieke, godsdienstige en economische klimaat waarin we het schilderij van Pieter Snayers kunnen plaatsen.

Er is nog een ander facet. Het schilderij is in hoofdzaak groen en grijs van kleur met een blauwachtige sfeer. Aandacht wordt besteed aan de velden en de bomenrijkdom van Laken. Zo moet Laken gebleven zijn tot ca 1850, zoals Cosyn beweerde : een Vlaams-Brabantse landelijke gemeente met véél groen, die pas door de industrialisatie verstedelijkt is geworden.

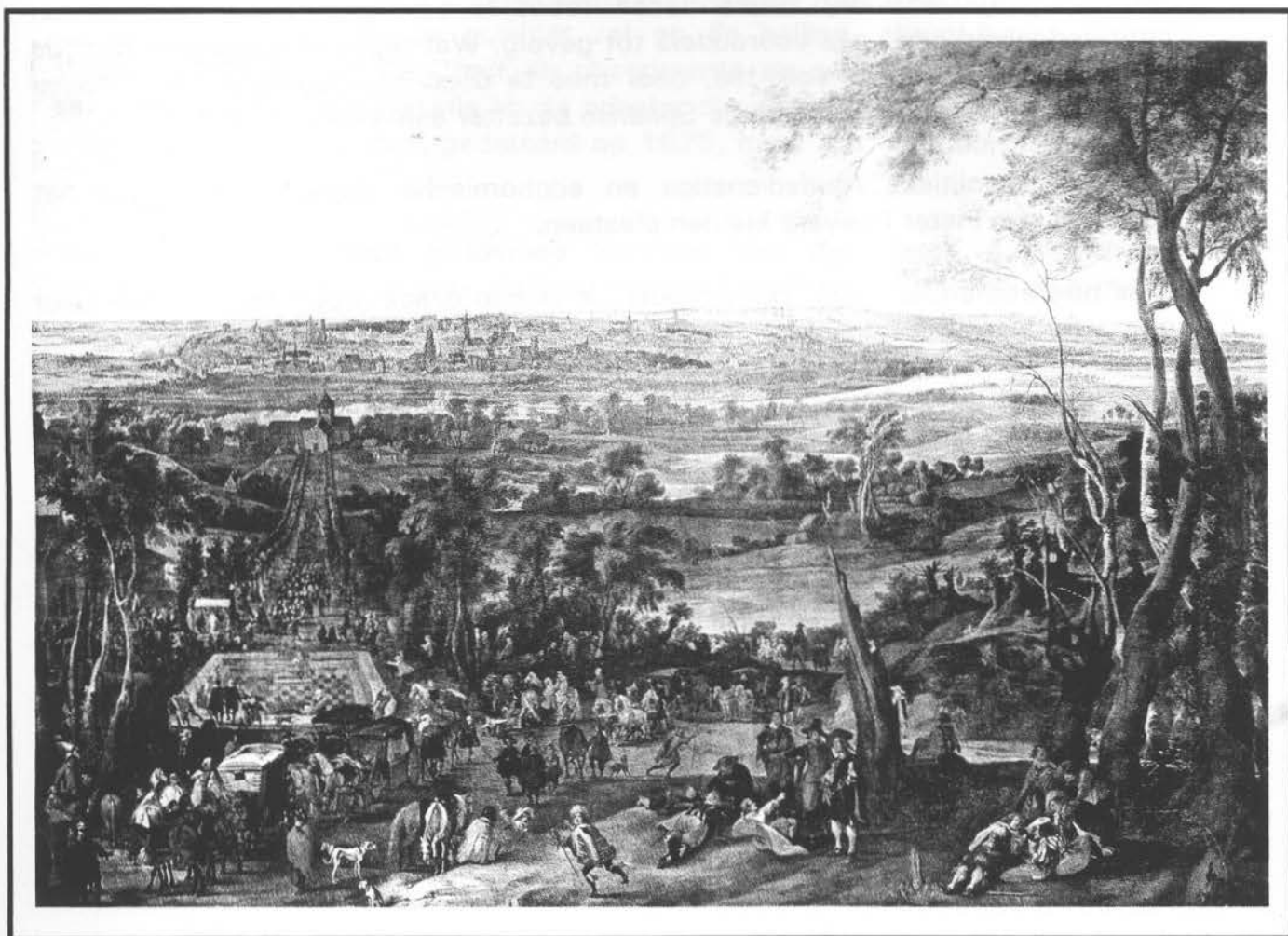
Komen we nog terug op de bedevaart en de processie van aartshertogin Isabella en gevolg van begijnen, geestelijken, hofhouding en muzikanten. Wat een prachtige stoet ging er vanuit de poort van de stadsomwalling, langs de nieuw aangelegde en verbrede dreef met vier rijen bomen, langs het kanaal van Willebroek naar de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken en eindigend langs de nieuwe aangelegde Sint-Annadreef (de bomen zijn nog jong op het schilderij) aan het groen rond de Sint-Annakapel.

De zeventiende-eeuwer, Pieter Snayers, kan ons nog eens laten mijmeren over verloren groen en stilte.

Noten

- (1) Het doek draagt 3.541 als inv.nr;
Duerloo, Luc, ook redacteur van de catalogus, schreef over het schilderij in "*Pietas Albertina. Dynastieke vroomheid en herbouw van het vorstelijk gezag*", in : Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden, 112 (1997), p. 16. Duerloo bespreekt het schilderij in de catalogus van "*Albrecht en Isabella*" op pag. 284, nr. 391 met foto.
- (2) Brans, J. Vlaamse schilders in dienst der Koningen van Spanje, Leuven, s.d., pag. 125.
- (3) Over dit gebeuren staan gegevens in LACA Tijdingen van september 1995 door G. Vanden Bussche : "*Het kapelletje in de Mellerystraat*". Over de Sint-Annabron en de kapel schreef G. Vanden Bussche in LACA Tijdingen van maart 1998.

H. Verstraete

HET PSYCHIATRISCH CENTRUM VAN HET BRUGMANN-HOSPITAAL, ANDERS BEKEKEN

(wordt vervolgd)

1. Algemene inleiding

Twee gebeurtenissen gaven aanleiding tot de samenstelling van deze studie. Geruime tijd geleden werkte vooreerst een gelukkig toeval de belangstelling voor het thema in de hand toen Daniel Van Kriekinghe, actief LACA-lid, in het bezit werd gesteld van de uitgetikte herinneringen, opgetekend door Mevrouw Madeleine Capon, ex-econome van de Psychiatrische Dienst van het Brugmann-hospitaal. Verpleegsters schrijven door de band heel weinig ... een reden te meer dus om het wedervaren van deze bevoorrechte getuige onder de ogen van de lezers te brengen.

Ook haalde het Brugmann-hospitaal (huidige benaming : U.V.C. - Universitair Verplegingscentrum Brugmann) in 1998 het medianieuws ter gelegenheid van de viering van de 75ste verjaardag van zijn opening in 1923.

De vestigingsplaats van het grootste verplegingscentrum van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest was eertijds gelegen op het grondgebied van de gemeente Jette. De gronden behoorden immers tot het onroerend patrimonium van de Jetse Raad voor Godshuizen, voorloper van het huidige O.C.M.W.

Georges Brugmann, een van de voornaamste weldoeners van de Brusselse Godshuizen, maakte bij testament een aanzienlijk bedrag over aan de Algemene Raad van de Brusselse Godshuizen, alsook een stuk grond met een oppervlakte van 4 ha, gelegen in Ukkel. Voornoemde raad besliste een spiksplinternieuw ziekenhuis te bouwen. Die behoefte drong zich op aangezien de twee bestaande ziekenhuizen, Sint-Pieter en Sint-Jan, hopeloos verouderd waren. Eerst dacht men eraan dit hospitaal in Schaarbeek op te richten. Maar rekening houdend met de relatief ongunstige ligging van het terrein, werd uiteindelijk voor Jette gekozen. Daar beschikte de Algemene Raad over voldoende terrein waar een steenbakkerij werd uitgebaat. Later werd dit terreinstuk aangehecht bij Brussel Stad (1). Zonder schroom mag LACA dus dit 18 ha groot grondstuk, samen met de hospitaalgebouwen, als haar historisch werkterrein beschouwen.

Nog een kleine bemerking. De laatste jaren wordt veel belang gehecht aan opgetekende mondelinge getuigenissen. Historici beseffen heden ten dage dat de geschiedschrijving zich niet meer alleen op de "*grote evenementen*" moet vastpinnen. Nieuwe referentiepunten dringen zich op. Welke gebeurtenissen hebben het leven van de gewone mens tijdens de opeenvolgende historische tijdvakken beïnvloed ? Hoe reageerde de gewone mens op die steeds maar wisselende gebeurtenissen ? Hoe heeft hij zich overeind gehouden ? LACA wil, zij het op bescheiden wijze weliswaar, van deze gelegenheid gebruik maken om enkele "*menselijke aspecten*" toe te voegen aan de razendsnel groeiende evolutie, kenmerkend voor de hectische twintigste eeuw die binnen afzienbare tijd wordt afgesloten !

2. Het psychiatrisch instituut

"Acht jaar na de officiële inhuldiging van het Brugmann-hospitaal op 18 juni 1923 werd op 31 mei 1931 de dienst "psychiatrie" boven de doopvont gehouden". Zo schreef de eerste directeur van deze instelling, professor Guy Vermeylen, in een medisch tijdschrift dat door Mevrouw Madeleine Capon geraadpleegd werd. En hij vervolgt : "Het nieuwe instituut vervangt het oude asiel voor geestesgestoorden, gehecht aan het Sint-Janshospitaal dat zonder noemenswaardige wijzigingen sedert de oprichting in 1838 de tijd had overleefd".

Het instituut werd opgetrokken midden in een tuin en bestond uit twee afdelingen. Enkel een haag met een hoogte van 1,5m sloot de tuin als omheining van de buitenwereld af. Een breed bloembed verhinderde een eventuele naderingspoging tot bij de haag en deed dienst als een psychologische overschrijdingsdrempel (2).

In het paviljoen A verbleven de niet in observatie geplaatste patiënten in een open ruimte. Voor een eerste maal werd deze gedurfde vernieuwing toegepast. Elke patiënt werd aan een toelatingsproef onderworpen teneinde de zware gevallen te elimineren, zoals : gewone of gewelddadige geestesgestoorden, toxicomanen, potentiële zelfmoordenaars en zwaar verslaafden. Deze laatste categorie werd onderhouden op kosten van de gemeente van hun woonplaats. De kleine hulpbehoevende psychopaten konden vanaf dan ook een gespecialiseerde verzorging krijgen, gedragen door het gemeenschappelijk fonds. Deze gespecialiseerde verzorging was vroeger slechts weggelegd voor de goeude klasse.

Dit paviljoen telde 44 bedden (22 voor mannen en 22 voor vrouwen). De patiënten kregen er een *"genuanceerde verzorging"*. In plaats van een klassieke grote gemeenschappelijke ruimte vond men er slaapkamers voor 4 à 6 personen. Elke groep kon beschikken over een eigen dagverblijf en zelfs over individuele isoleerkamers waar de patiënten zich eventueel konden terugtrekken om tot psychische rust te komen.

Dit alles verleende aan de patiënten een gevoel van intimiteit maar vergde van het personeel een verhoogde waakzaamheid.

In het paviljoen B of gesloten sectie werden de in observatie geplaatste patiënten ondergebracht wanneer de geneesheren van de psychiatrische kliniek dit noodzakelijk achtten. Hier vond men 72 bedden, verdeeld over vier zalen (twee voor mannen en twee voor vrouwen). Een grotere waakzaamheid vanwege het personeel was hier wel geboden.

De psychiatrische verzorging was toen in volle evolutie. Ook hier trof men eenpersoonskamers aan, bestemd voor hevig overspannen personen, sociaal gehandicapte patiënten en mensen met slaapstoornissen. Deze kamers fungeerden niet meer als de vroegere impopulaire "isoleercellen". Al de andere geesteszieken verbleven verder in de gemeenschappelijke kamers onder voortdurend toezicht van de begeleiders. De patiënten konden ook gebruik maken van waterbaden die aan deze afdeling toegevoegd werden.

De patiënten van de afdeling B verbleven slechts een relatief korte periode in het Brugmann-hospitaal, de tijd die nodig was om voor elk geval afzonderlijk een afdoende diagnose te bepalen. Daarna werden ze verwezen naar een gespecialiseerde instelling.

Het medische korps was samengesteld uit een diensthoofd en twee adjuncten plus 3 à 4 leerlingen-geneesheren die de ganse voormiddag aanwezig waren. Gediplomeerde begeleidsters en leerlingen-verpleegsters vulden het medische korps aan. De begeleidsters volgden een stageperiode in Nederland aan het Neuro-psychiatrisch Centrum van het "*Wilhelmina Gasthuis*" in Amsterdam. Onder de gediplomeerde begeleidsters trof men heel wat buitenlandse gast-verpleegsters aan doch de meesten hadden de Nederlandse nationaliteit.

In oktober 1931 ging echter reeds ter plaatse een officieel opleidingsprogramma voor reeds gevormde verpleegsters van start dat leidde tot de verwerving van een psychiatrische bekwaamheid. In feite kwam deze opleiding neer op een praktische stageperiode van een jaar aangevuld met theoretische kennis over psychologie, psychiatrie en verzorgingstechnieken.

Het totaal aantal verpleegsters was vastgesteld op 54, onderverdeeld in drie groepen die elk een achturige werkdag hadden.

Het psychiatrisch instituut was niet alleen een wetenschappelijk onderzoekscentrum, bestemd om juiste diagnoses vast te stellen en nadien de nodige zorgen te verstrekken. Integendeel, het was tevens een universitair opleidingscentrum. In het paviljoen A werd hiertoe een auditorium ingericht dat plaats bood aan 80 studenten. Psychiatrische leergangen werden er gegeven aan kandidaat-dokters en ook aan studenten van de faculteiten psychologie, pedagogie en rechten.

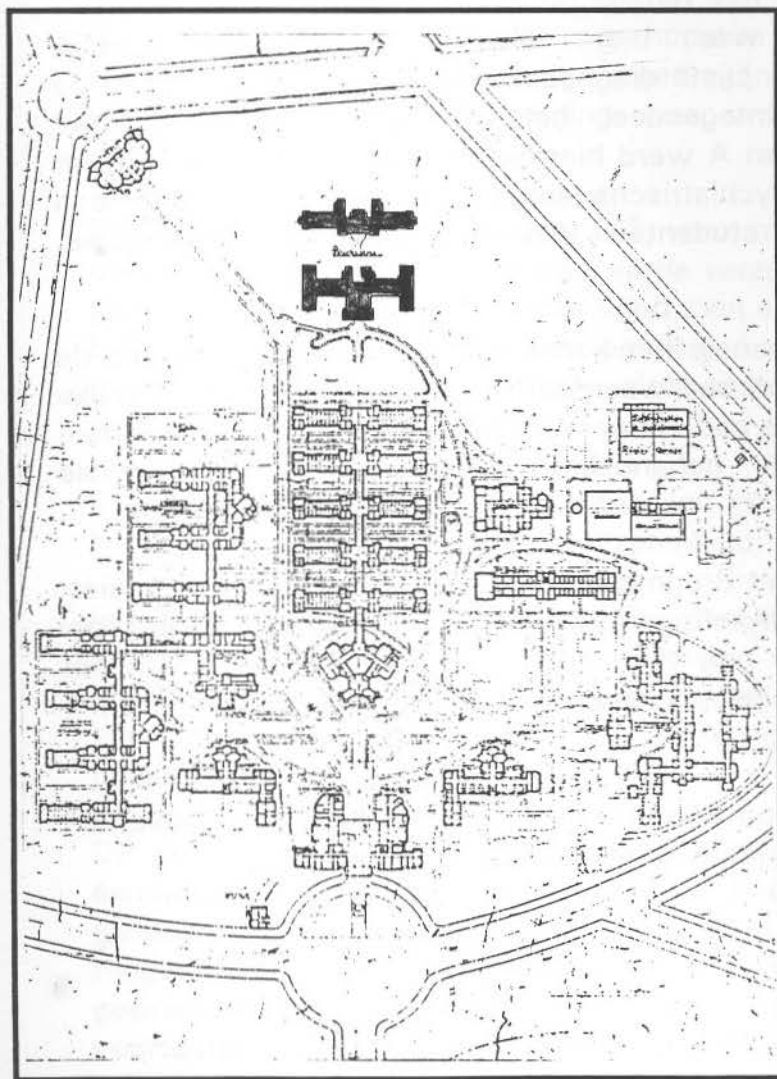
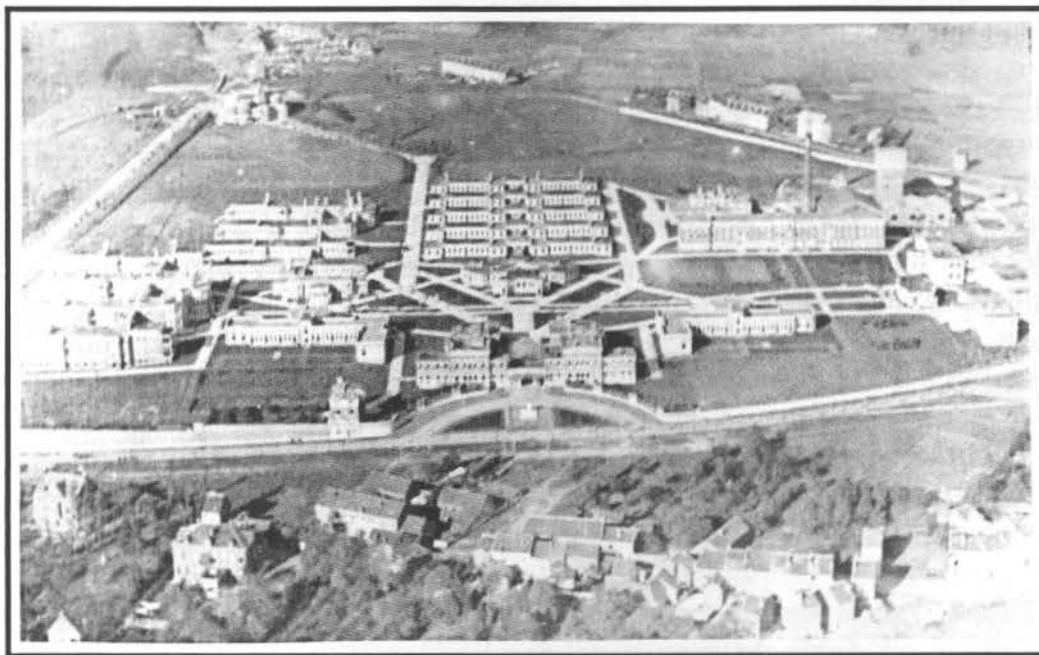
Deze maatregelen pasten volkomen in het kader van de snelle evolutie die de psychiatrie de laatste jaren gekend had waardoor die een belangrijke menselijke en wetenschappelijke meerwaarde had verworven. Deze creatieve aanpak kwam ongetwijfeld ten goede aan de behandeling van geestelijke en mentale gehandicapten.

De psychiatrische instelling van het Brugmann-hospitaal streefde ernaar om alert te blijven voor de nieuwste ontwikkelingen op medisch gebied. Op de drempel van de 21ste eeuw is deze ijver nog toegenomen. Dit verneemt men in het herinneringsboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het instituut (3).

Hoe de verpleegsters zelf tegen hun bezigheden aankeken en wat ze beleefden is een ander verhaal dat in een volgende aflevering aan bod komt.

NOTEN

- (1) Aanhechting werd bekrachtigd bij Wetsbesluit van 20 april 1925.
- (2) Zie juiste ligging van het Psychiatrisch Centrum op illustratie
- (3) Herinneringsboek "*Brugmann 1923-1998*" Samengesteld door meerdere auteurs. Uitg. P. Ide, 1998 - Beschikbaar in bibliotheek LACA

Boven :

De campus van het Brugmann-hospitaal vanuit de lucht gezien in 1923.

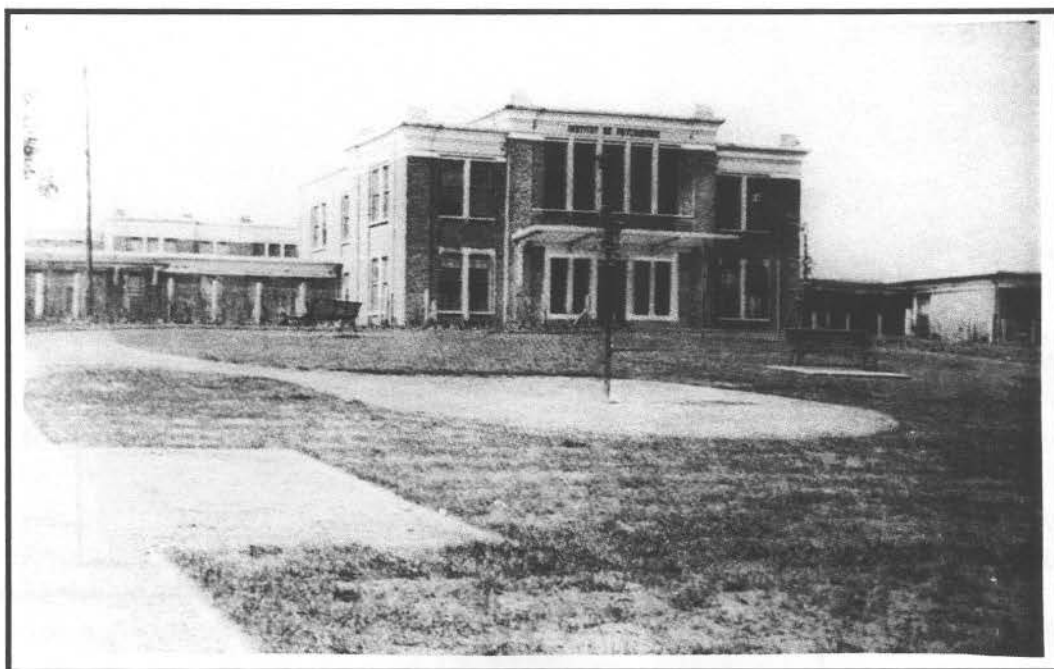
Uitv. Service Aéronautique Militaire Belge.

Onder :

Brugmann-hospitaal - Algemeen plan van het in 1923 verwezenlijkte project met aanduiding van de in 1931 toegevoegde psychiatrische afdeling.

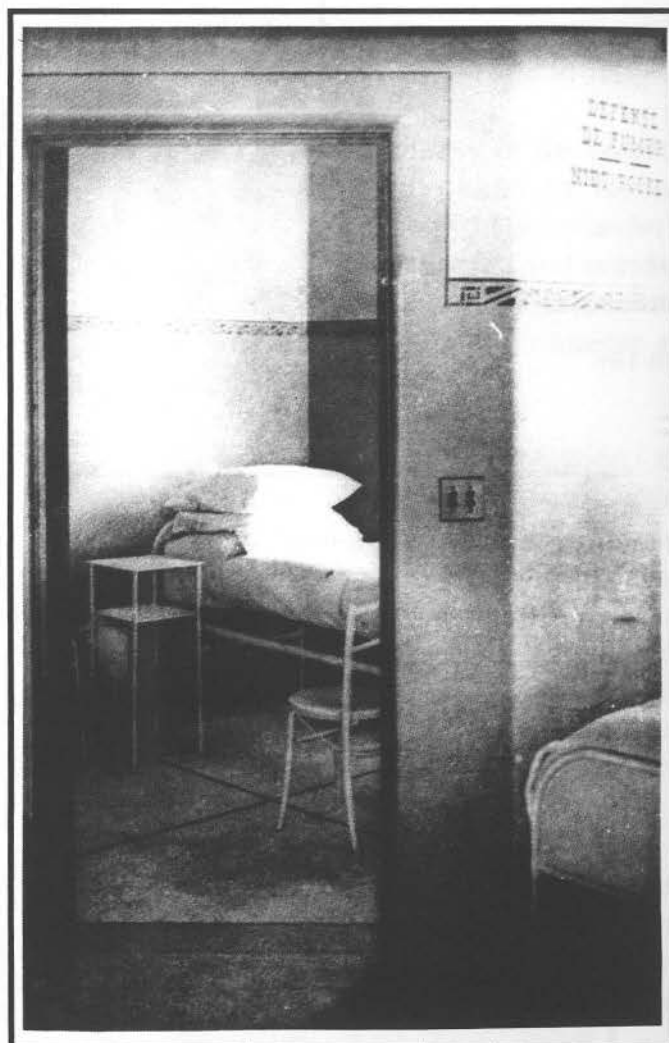
Icon. Fonds OCMW / Brussel H/HB 47

Met toelating van archief OCMW-Stad Brussel voor publicatie illustraties

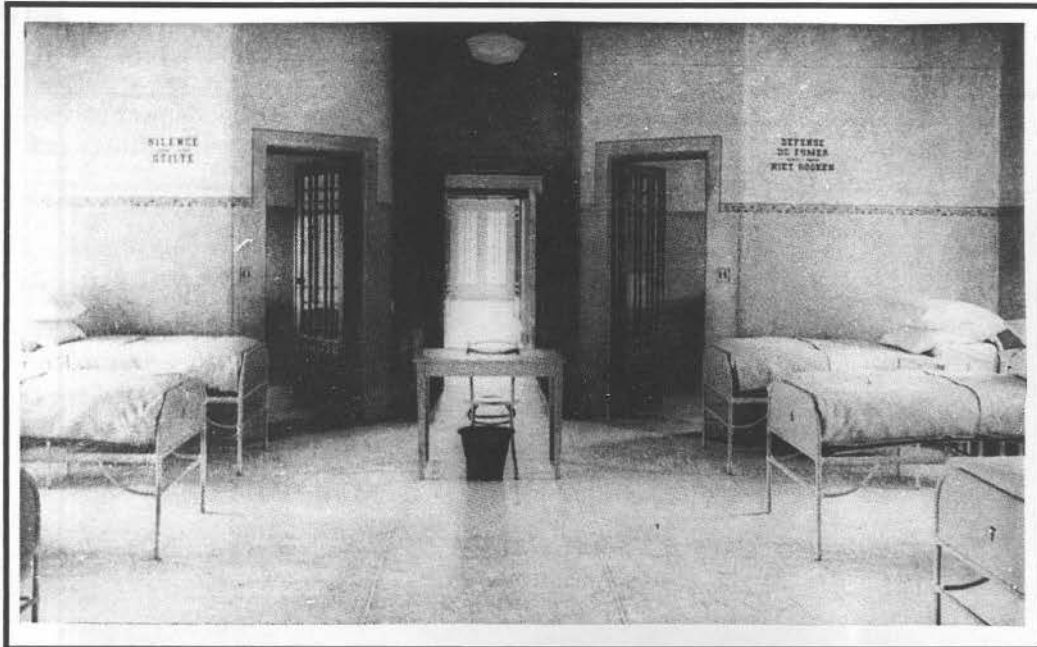

Hoofdgevel

Een persoonskamer

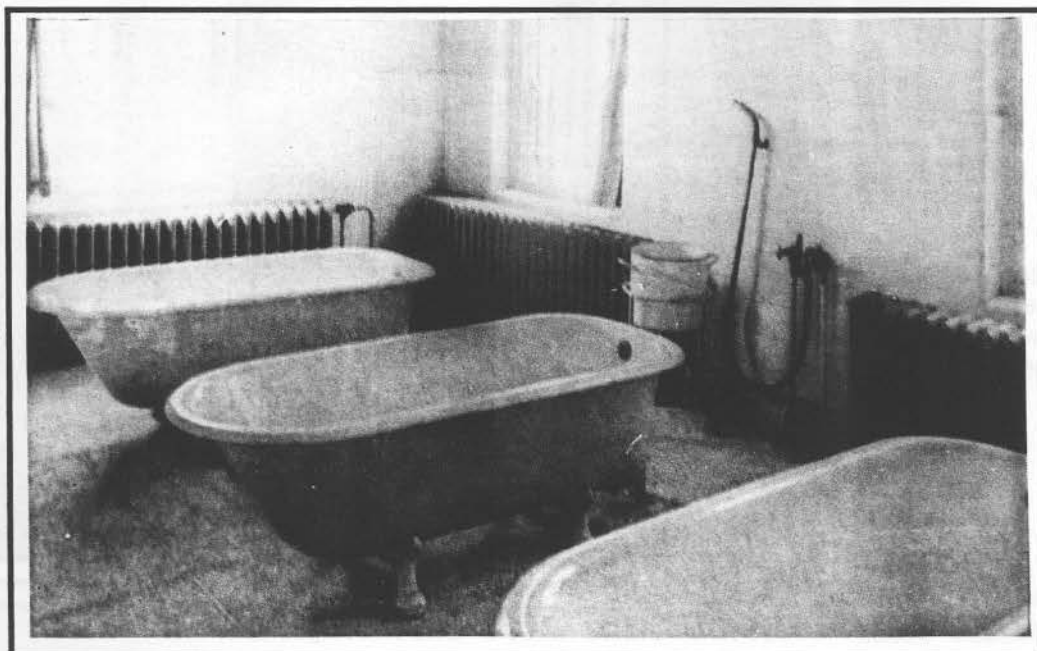
Slaapzaal

Dagverblijf

Icon. Fonds OCMW / Brussel
H/HB 196

Badlokaal

Over een straat in Laken die binnenkort verdwijnt : Olivier Brunelstraat

De gegevens, die D. Van Krieking in LACA Tijdingen (maart 1998) over de ontdekkingsreiziger Olivier Brunel meedeelde, waren verrassend. Ze spoorden ons aan nog wat méér te vernemen.

K. Bezemer haalt in de Winkler Prins een vroegere auteur aan die over Olivier Brunel schreef: "*de vroegere zo bekende, tegenwoordig voor velen een raadselachtige figuur*". Bezemer betoogt verder dat over het leven en de daden van Brunel slechts heel weinig werd vastgelegd.

In de literatuur verscheen zijn naam in drie Nederlandse en Duitse studies van 1874, 1882 en 1914, handelend over ontdekkingsreizigers naar het Noorden. Belgische biografen van de jaren 1850 namen zijn naam niet eens op in hun boeken. De laatste studie van 1914 kan het Lakense gemeentebestuur ertoe gebracht hebben een straat naar hem te noemen, vlakbij het pas verbrede Zeekanaal van Willebroek. Het is inderdaad waarschijnlijk dat de Brusselaar Brunel na 1561 langs de oude kanaalroute naar Antwerpen toog. Was het vóór die datum dan liet hij zich voeren op de kronkelende Zenne. De waterweg was in die tijd de enige "*zachte*" verkeersweg.

De naam is niet vreemd in onze streken : nog leeft de naam Brunel in Brussel en leven families met naamvarianten als Brunelle, Bruneel, Bruyneel overal in België.

Het verschijnen van Olivier Brunel in de geschiedenis heeft plaats in de tweede helft van de 16de eeuw toen de tegen Spanje in opstand gekomen Noord-Nederlandse regeerders en kooplui, samen met uitgeweken Zuid-Nederlanders, hadden besloten een nieuwe weg naar China te zoeken. Door de opstand werden zij afgesloten van de door Spanje en Portugal beheerste zuidelijke routes naar Azië en Amerika. Brunel was geen schipper, maar eerder een expeditieleider en koopman, die – eens aan wal gegaan – zaken begon te doen.

Sommige feiten over Brunel weet men met zekerheid. Zo was hij al vóór de officiële scheiding der Nederlanden (1585) werkzaam in de Noordelijke Nederlanden. Hij reisde via de landroute uit Estland door Lapland naar Rusland. Hij legde zich toe op de Russische taal. Hij onderzocht intussen handelsmogelijkheden voor de Noord-Nederlanders in het noordelijke Europa. Maar daar was hij niet de enige West-Europeaan. Hij stootte op Engelse handelslieden. De Engelse Moscovy Company stuurde Engelsen al vóór 1553 naar de voor een groot deel van het jaar bevroren Witte Zee. Toen Brunel er verscheen verklaarden ze hem tot spion en de Russen zetten hem verscheidene jaren in gevangenschap.

Een Russisch-Zweedse oorlog eindigde met een nederlaag voor de Russen (1583). Rusland verloor zijn greep op de Baltische Zee, maar behield wel zeggenschap over die weinig comfortabele "*haven*" aan de Witte Zee. Een feit dat in de volgende eeuw Rusland ertoe zal aanzetten om de "*warme*" Zwarte Zee in handen te krijgen.

Gelukkig kwam Brunel vrij dank zij medewerkers van de Russische wijdvertakte handelsfirma Stroganov, die eigendom was van deze invloedrijke familie van handelaars en financiers waarvan de meest bekenden Aniki (1498-1570) en zijn zonen Grigori en Lakov waren. Deze firma stond in dienst van de Moskouse Tsaar. Zij genoot zekere privileges en had grote verantwoordelijkheden als douanier, belastinginner, pelsverkoper, invoerder van zout, wijnitbater en eigenaar van industriële bedrijven. Ook veroverde de firma Siberië. De Tsaar betaalde daarvoor met uitgestrekte domeinen langs de Wolga. Uiteraard had de firma werknemers in dienst, variërend van het statuut van loonarbeiders tot slaven (een fenomeen dat in het toenmalige Rusland nog bestond). Brunel ging in dienst bij de Stroganov-firma en reisde tot de Ob-rivier als eerste West-Europeaan.

Brunel kon zijn afkomst goed te gelde maken, bracht Stroganov in contact met de Noord-Nederlandse kooplui, waardoor hij begon te pendelen tussen Rusland en onze gewesten. Zo nam hij in opdracht mensen mee van hier, vaak uitgewekenen uit de Zuidelijke Nederlanden, naar het Hoge Noorden en legde aldus de basis van een bloeiende handel tussen de streek rond de Witte Zee en onze gewesten.

Met de Engelsen werd door bemiddeling van Elizabeth I algehele commerciële samenwerking afgedwongen (1585) met de Nederlanders in hun strijd tegen Spanje. Brunel was nu veilig aan de Witte Zee. Naar het model van hier werden "*markten*" of "*foren*" gehouden wanneer Engelse of Hollandse schepen er gedurende de zomermaanden aanlegden. Zij namen hout, vis, leder en pels mee vanuit het hoge Noorden. In 1581 werd hem door Stroganov opgedragen om mensen te werven ten einde een zeeweg langs de kust van Siberië te vinden om China te bereiken. De poging om de weg te vinden mislukte maar vergrootte wel de kennis van Brunel over de zee aldaar.

Wellicht veranderde hij dan van werkgever. Een ondernemende koopman, Balthazar de Moucheron (°Antwerpen - + na 1609), die als zo velen Antwerpen verlaten had rond 1585 en zich in Middelburg, later in Veere (1598) had gevestigd, belastte ca 1584 Brunel om opnieuw langs de Siberische kust een Noord-Oost-passage te vinden naar China. Dit was dus de eerste Nederlandse poging. Maar zijn tocht mislukte. Zijn schip kreeg zware averij. Er wordt aangenomen dat hij op deze tocht overleed. Andere bronnen melden dat hij nog enkele jaren in Deense dienst zou gewerkt hebben om nogmaals te trachten de weg naar Groenland te vinden. Dan zou hij naar Nederland gekomen zijn en er misschien nog reizen naar het Noorden gemaakt hebben. Hij zou dan overleden zijn ca 1595.

Maar komen wij even terug bij Balthazar de Moucheron. Deze koopman, afstammend uit een Franse familie, - mogelijk uit de streek van de wandtapijten rond Valenciennes - was één der ondertekenaars aan de zijde der Noord-Nederlanders bij de val van zijn geboortestad Antwerpen. Hij kreeg de steun van de Noord-Nederlandse regeerders om die veelbelovende Noordelijke route te vinden en steunde in 1595 en 1596-1597 expedities om de Karische Zee te bereiken. Aldus overwinterden Barentsz en van Heemskerck op Nova Zembla in een derde poging zonder de Noordpassage te vinden (1596).

Deze tocht is bekend dank zij een bewaard scheepsjournaal van een medereiziger. Als bevelhebber wordt Brunel echter bij deze expeditie niet genoemd.

In 1584 had Brunel Archangelsk gesticht als Hollandse factorij in het kader van zijn handelsexpedities naar de Witte Zee. Het was immers noodzakelijk dat er overwinterd kon worden, en dat allerlei vaklui er konden verblijven. Ook Calvinistische predikanten volgden de handelaars en schippers om er zogeheten handelskerken op te richten. Aldus werden er huizen en kerken in Archangelsk (Stalinport) opgericht. Dank zij de grote kennis van de streek en het gebruik van het kompas en astrolabium ontdekte Brunel Spitsbergen en opende de weg voor de walvisjacht voor de Nederlanders (die vanaf 1612 productief werd).

Brunel lag ook aan de basis van het ontstaan in het begin van de 17de eeuw van de West-(en Oost) Indische Compagnie. Deze compagnie bestreed o.m. het monopolie van Balthazar de Moucheron tussen West- en Oost-Indië, via Senegal, Frankrijk en Spanje. En met succes. De Moucheron trok na 1603 als verarmde man naar Frankrijk op zoek naar koninklijke steun om zijn bezittingen terug te verwerven.

Auteurs zien het belang van Brunel in twee feiten. Ten eerste werd door zijn aandeel in de stichting van Archangelsk een netwerk uitgewerkt voor de Hollanders na 1585, van Noord-Rusland tot Oost- en West-Indië, Frankrijk en Spanje. In 1600 was dit netwerk stevig onderbouwd. Hij legde de grondslag voor de handel der Nederlanden met Rusland en het hoge Noorden. In 1595 was het aandeel van de Nederlandse schepen tot 60 % in de Sont (een zeestraat tussen Denemarken en Zweden) gestegen. Daardoor werd arbeid voor duizenden mannen geschapen en werden goederen uitgewisseld. Vervolgens speelde hij een belangrijke rol bij de Hollandse pogingen om een weg langs het Noorden naar China en India te vinden. Maar een eeuw later zou Archangelsk overgenomen worden door Armeniërs die toen de Russische handel begonnen te beheersen.

Drie versies over zijn dood blijven over. Ofwel als schipbreukeling (1584) ofwel als medereiziger van de expeditie van 1595, die mislukte. Ofwel na Deense of Engelse dienst, maar daar weet men niets af van plaats of datum van overlijden.

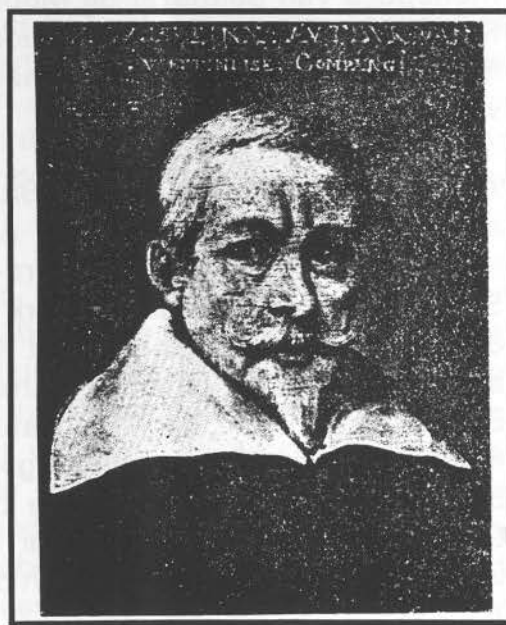
Bronnen

- Braudel, F., *Civilisation matérielle ... XVe – XVIIIe siècle. Le temps du Monde.* Tome III. Paris, A. Colin, 1979.
- Clark, G., *De Zeventiende eeuw.* Utrecht, Aula, 1959, pp. 174-188.
- De Bock, E., *De Nederlanden.* Antwerpen, De Sikkel, 1949, p. 270, 340.
Historie ofte Widerverclaringhe van de Nederlandsche Geschiedenisse, 1566 – 1590, in : *Die Cronijcke van Hollant ende Zeelant.* Dordrecht, Verhaegen, 1591, fol. XLIII –LV.
- Moora J. & Klompmaker, H., *De Wereld van Vroeger en Nu.* Amsterdam, Versluys, sd. p.
- Pirenne, H. *Histoire de Belgique,* TIII. Brussel, Lamertin, 1912, p. 271.
- Rijpma, J., *Sociaal-economische Ontwikkelingsgang der volken.* Groningen, 1961. p. 81, 83, 102 (kaart)
- Romein, J., *De Lage Landen bij de Zee.* Utrecht, De Haan, 1934, p. 314, 693.
- Winkler Prins Encyclopedie. A'dam/Brussel, Elsevier, 1948.
- Kellenbenze, M., *The Economic Significance of the Archangel Route (from late 15th to the late 18 Century,* in : *Journal of European Economic History,* 2 (1973) pp. 541-581.
- LACA Tijdingen, maart 1998, p. 3.

H. Verstraete

Mannelijke klederdracht eind 16de eeuw.

Willem Usselincx (Antwerpen 1567-1647 ?)
Stichter van de West-Indische Compagnie
(Amerika)
(schilderij Rijksmuseum, Amsterdam).

Braef van Hollant.

Fol. LXX

By autozifatie ende inden naem vander stadt van Antwerpen.

Philips de Marnix;
Ian de Schoonhouen,
Matthias van Lannoy,
Cornelis Pruienen,
Philips de Lantmeter,
Hans de Weert,
Aeit Boudewijns,
Iean Godin,
Ian Rademacher,
Herman van Dadenborch
Ian Gatin;

Guiliam de Merode.
Andries Heffels,
Meganck,
Adriaen Bardoul,
Gillis Sautijn,
Willem van Schooten.
Balthafar de Moucheron.
in plaecte van Louis Ma-
lepart,
Henrick van Eip.
Dierick van Os.

Afgelesen ende ghepubliceert binnen der stadt van Antwerpen / ter Dupen af van den Stadthupse / ter presentien van Heeren Janne Richardot / President van den Provincialen Raedt van Artops / en Raedt van State vander Majestejt / ende Heer Janne vander Burcht / President van den grooten Raedt van zijnder Majestejt / daer toe specialijck zijne Hoorchtejt ghecommitteert / mitsgaders vande voorszeyde Ghe-deputeerde / en van mynen Heeren den Schoutet / Borghemeesteren / Schepenen en Raedt der Stadt van Antwerpen / op den twintichsten dach der maent Augusti / In Jaer een dupfene vyf hondert / vyf en tachtentich.

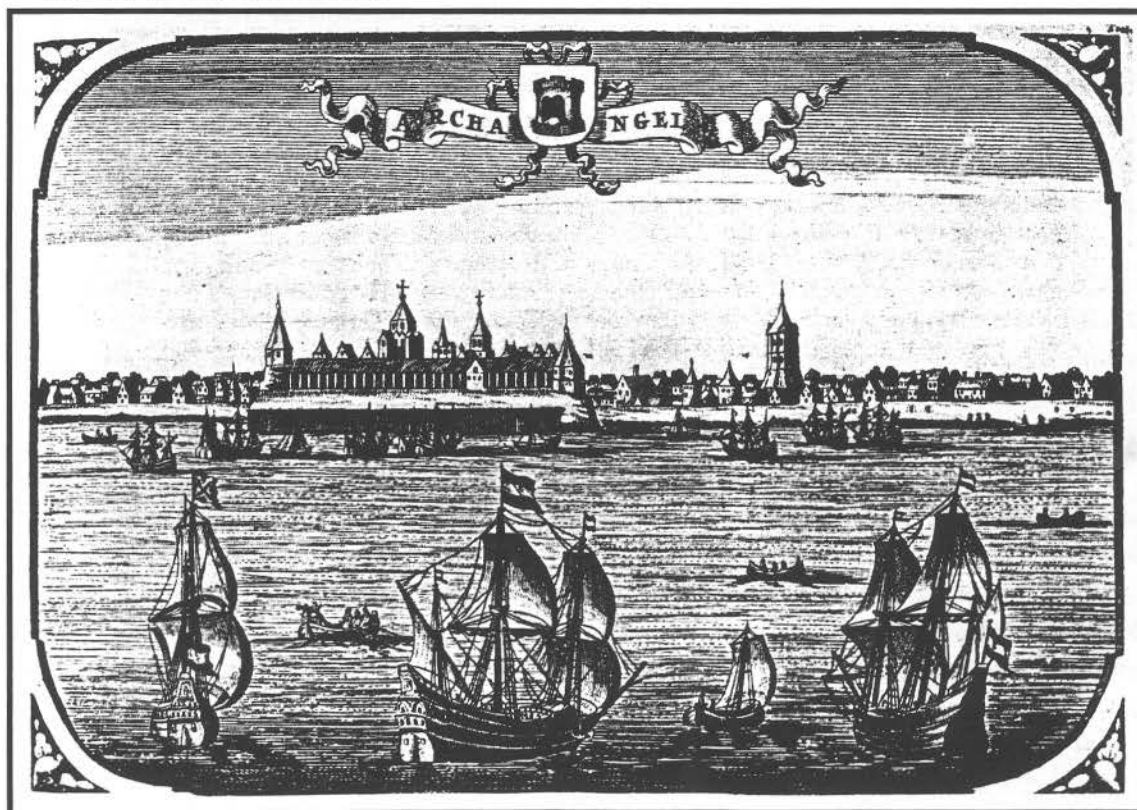
Onderteeckent/

Euercaerts.

De Moucheron vermeld als ondertekenaar in de akte van de val van Antwerpen.

De Nederlandse handel in de 17de eeuw Handelswegen.

De haven van Archangelsk in de 17de eeuw
B.N. Estampes. (Cliché B.N. Paris).

ONZE STRATEN ZIJN NIET VAN GISTEREN

De teleurgang van de Werkhuizengang

Van het Onze-Lieve-Vrouwvoorplein, aan de kerk van Laken, loopt een straat, de Kerkeveldstraat, recht naar het Roodhuisplein. Hier lag vroeger "*het Kerkveld*" (1).

Aan het begin van deze straat, juist voorbij de spoorwegbrug, ligt een miserabel steegje, de Werkhuizengang. In de Kerkeveldstraat, tussen twee belabberde huizen en de spoorwegbedding vindt men de ingang. Daarachter ligt het puin van deze arbeiderswoningen. Op verzoek van de overheid werd elke toegang naar de huisjes door een indrukwekkend metalen hek afgesloten. Dit is dan ook de reden waarom we geen beschrijving van de binnenplaats kunnen aanbieden. Het was de verzamelplaats geworden van alle junkies uit de buurt en daardoor voelden zich heel wat omwoners min of meer onveilig 's avonds.

De Werkhuizengang kwam onder de schijnwerpers te liggen na de ondertekening van het wijkcontract "*Roodhuis*" (2) tussen de Stad Brussel en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In § 2.1 van voornoemd contract staat letterlijk te lezen : "*Rachat et viabilisation du terrain situé impasse des Usines après démolition des bâtiments existants*".

Daar de huisjes geen historisch karakter hebben, hebben ze ook geen uitgebreide geschiedenis. Toch hebben wij een weinig informatie kunnen oogsten, en brengen U graag hiervan op de hoogte. De huisjes werden gebouwd in 1871 door de heer Petrus-Cornelius Thomaes, metser-aannemer in Laken (3).

Rond de eeuwwisseling (1904) vinden wij nog in Laken een zekere J.B. Thomaes, aannemer, Koninginnelaan, 241 en een andere Thomaes, de weduwe van J. Thomaes, Stefaniastraat, 175. Thomaes is ook een heel bekende naam in Jette waar een straat de naam draagt (4).

De ruïnes van de huisjes liggen links van een oud straatje dat geplaveid is met ouderwetse kasseistenen. De rechterkant is afgebakend met het bovenste gedeelte van een stutmuur. Die werd opgetrokken wegens de spoorweg die tien meter dieper loopt. Het is de ringlijn naar Gent. Sinds lange jaren verontrust een brede barst aan die muur de spoorwegmaatschappij.

De huizen werden gebouwd op het moment dat de gemeente een plan had ontworpen voor de verstedelijking van de wijk gelegen tussen het station van Laken en het Gemeenteplein, precies om een einde te maken aan de ongecontroleerde bouw van huizen langs straten die vaag gepland, maar niet aangelegd waren.

Later, begin deze eeuw, zou een gemeente-ingenieur Paul Gillet orde op zaken stellen door een algemeen plan voor Laken voor te leggen (5).

Ons onderzoek naar de bewoners van de impasse gebeurde eerder moeizaam, daar de bevolkingsregisters van Laken in het Brusselse stadsarchief nog altijd niet geklasseerd zijn. Men weet evenwel, dat tijdens de laatste oorlogen, een groot deel van het Lakense archief spoorloos is verdwenen...

Het boekdeel dat we mochten raadplegen was gelukkig bijzonder interessant aangezien het ging over de families die in de gang woonden op het einde van vorige eeuw, tot en met 1900, een tijdperk dat belangrijk is in de geschiedenis van de sociale huisvesting (6).

De huizen waren genummerd van 2 tot en met 14. In huis nr. 2, woonde Jacques Van Laken, treinwachter, gehuwd met Marie-Catherine Moyson. Hij woonde er sedert 1876 met zijn echtgenote en zijn dochter Elisa.

In huis nr. 4, woonde François Parent, staatsambtenaar, samen met zijn vrouw Catherine Van Elsen, vier dochters en één zoon. Hij woonde er sedert 1876. Een dochter van Parent, Antoinette, was daar ingeschreven, maar verbleef in Brussel waar ze winkelmeisje was. Samen met hen huisde daar ook Anna-Catherine, kunstschilderes. Later, in 1894, kwam J.B. Kiland zich daar vestigen en woonde er met Virginie De Vleeschouwer, zijn echtgenote en hun zoon Philippe. Nadien vertrok hij naar Borgerhout.

In huis nr. 6, woonde Augustin De Neve, dagloner, gehuwd met Marie Van Hoegaerden, dagloonster. Hun dochter Marie-Octavie, geboren in 1889, en hun zoon Ghislain, geboren in 1891, leefden onder hetzelfde dak. Nadien kwam de familie Cornet, met vader Alexis, geboren in Leuven, dagloner. Hij kwam van Schaarbeek. Hij was gehuwd met Nathalie Steven, strijkster en hadden samen zes kinderen, waaronder twee die kort na hun geboorte zouden overlijden, Charles-Louis en Crépin.

In huis nr. 8 vestigde zich Arnould Lebrun, diens echtgenote Gertrude, hun vijf kinderen en de schoonmoeder Elisabeth Bonvie, die in 1898 overleed. Lebrun werkte in de gasfabriek. In hetzelfde huis kwam later nog een voerman wonen, Guillaume Sermeus, gehuwd met Anne-Marie Eckelaerts. Hij zal naar Anderlecht vertrekken in 1891.

In huis nr. 10 trok Arnould De Belder in. Hij was vergezeld van zijn vrouw Gertrude Sterckx en hun vijf kinderen. Terwijl de familie daar nog woonde, trouwde de oudste zoon François (° 1874) in 1895 met een zekere Pappaert, en vertrok ook uit het gankske.

Nog vóór 1900 kwam Louis Vandenschueren, uit Anderlecht, zich in nr. 10 vestigen met zijn echtgenote Jeanne-Catherine De Moor, een dame uit Vilvoorde. Hij was machinebankwerker. Het gezin telde vijf zonen, waarvan alleen de laatste, Paul, in Laken was geboren in 1899. Alle anderen waren ofwel in Vilvoorde, ofwel in Frankrijk geboren.

De drie laatste huizen werden in 1893 gesloopt en het gebouw dat opnieuw werd opgetrokken draagt het nummer 12. Het nieuwe huis werd bewoond door Charles-Louis Iliano, geboren in Sint-Jans-Molenbeek, net zoals zijn drie eerste kinderen, Annette, Rosalie en Melanie. De drie laatsten waren in Laken geboren. Melanie stierf reeds in 1894. Later, in 1899 kwam de neef van Charles-Louis Iliano, Joseph Streulens er nog bij wonen.

In het laatste huis tenslotte, nr. 14, woonde eerst Henri Lebrun, handelsreiziger, weduwnaar een eerste keer van Anne-Catherine Billen en een tweede keer van Seraphine Dechief. Lebrun trouwde dan met Elisabeth Rouschop, maar zij woonde niet bij hem.

Alphonse Van Cauteren beëindigt deze lange lijst; hij werd in Zele geboren en kwam er zich in 1900 vestigen. Hij was fabrieksarbeider.

De huizen waren niet groot, de voorgevels gingen van 3,70 m tot 5,10 m, de diepte was 8,50 m en ieder huisje was voorzien van een binnenplaatsje dat ca 4 m diep was. Alhoewel klein waren deze huisjes bewoond door mensen die op het eerste gezicht niet afhingen van de Openbare Onderstand. Men mag er van uitgaan dat de huizen niet al te slecht waren.

In juni 1914 werd een akte geregistreerd, waardoor de Werkhuizengang van de heer Thomaes door de Belgische staat onteigend werd voor het bedrag van 39.000 BEF. De N.M.B.S. werd eigenaar van dit perceel.

Nochtans blijkt uit een enquête van 1891 dat :

- *"Laeken est essentiellement habitée par des travailleurs, dont malheureusement un bon nombre peut être rangé parmi les indigents. Il existe plusieurs cités ou impasses, par exemple la cité du Canal ou Godin, avec ses 250 occupants, les impasses des Usines, Franckx, Lielens et Wouters, avec plus de 300 habitants ..."*

De verklaring is misschien te vinden in volgende uitspraak van A. Cosyn :

- *"Grâce au bon marché du logement, les fonctionnaires, les voyageurs de commerce, les travailleurs manuels et les artisans affectionnent ce séjour et ils y forment des colonies populeuses".*

De gemeente is niet heel blij met deze toeloop van werkmensen naar Laken, indien men *"La Chronique"* van 1903 mag geloven :

- *"L'Etat ne paye pas d'impôts aux villes qu'il encombre de ses bâtisses. Que de fois n'a-t-on pas signalé cette injustice ! La commune de Laeken, par exemple affligée du désastreux honneur d'être "résidence royale", sait ce qu'il lui en coûte d'être le Versailles belge.*

Tandis qu'à Bruxelles un quinzième du territoire est improductif, étant occupé par les bâtiments publics, la moitié - en fait le tiers - de la superficie de Laeken échappe aux charges communales.

Vous voyez d'ici la joie des petites gens occupant la moitié, celle qui est imposée, à défaut d'être imposable ..."

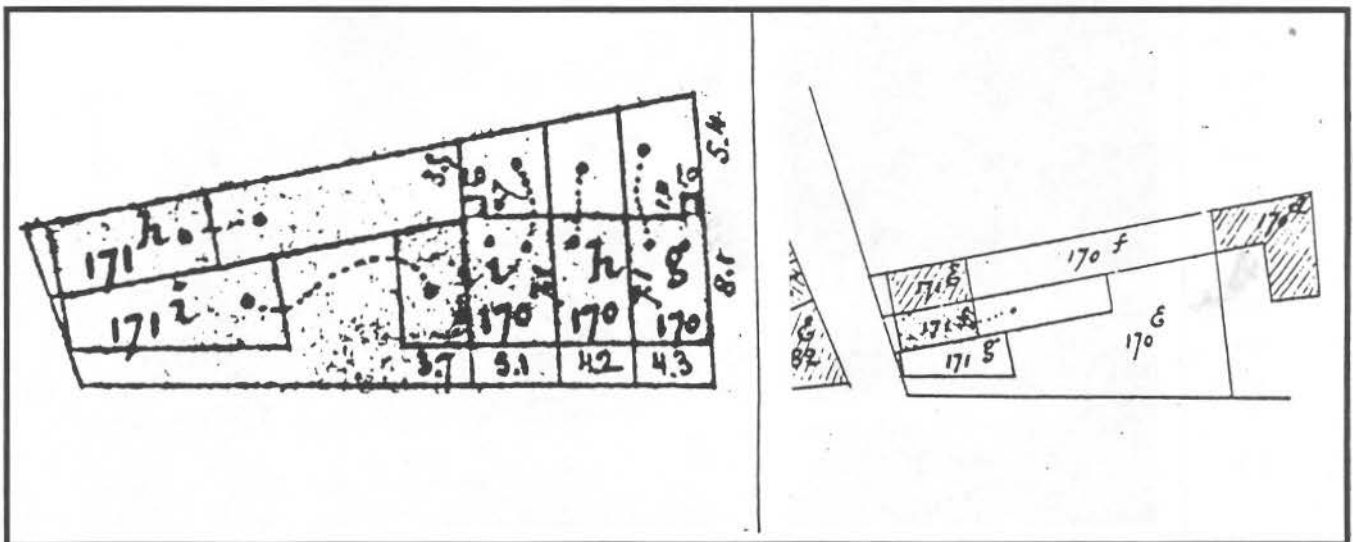
In elk geval blijft Laken één van de mooie gemeenten rond Brussel en mensen die een hart hebben voor Laken, ga eens kijken naar de Werkhuizengang eer het te laat is ...

Gustave Abeels

Voetnoten

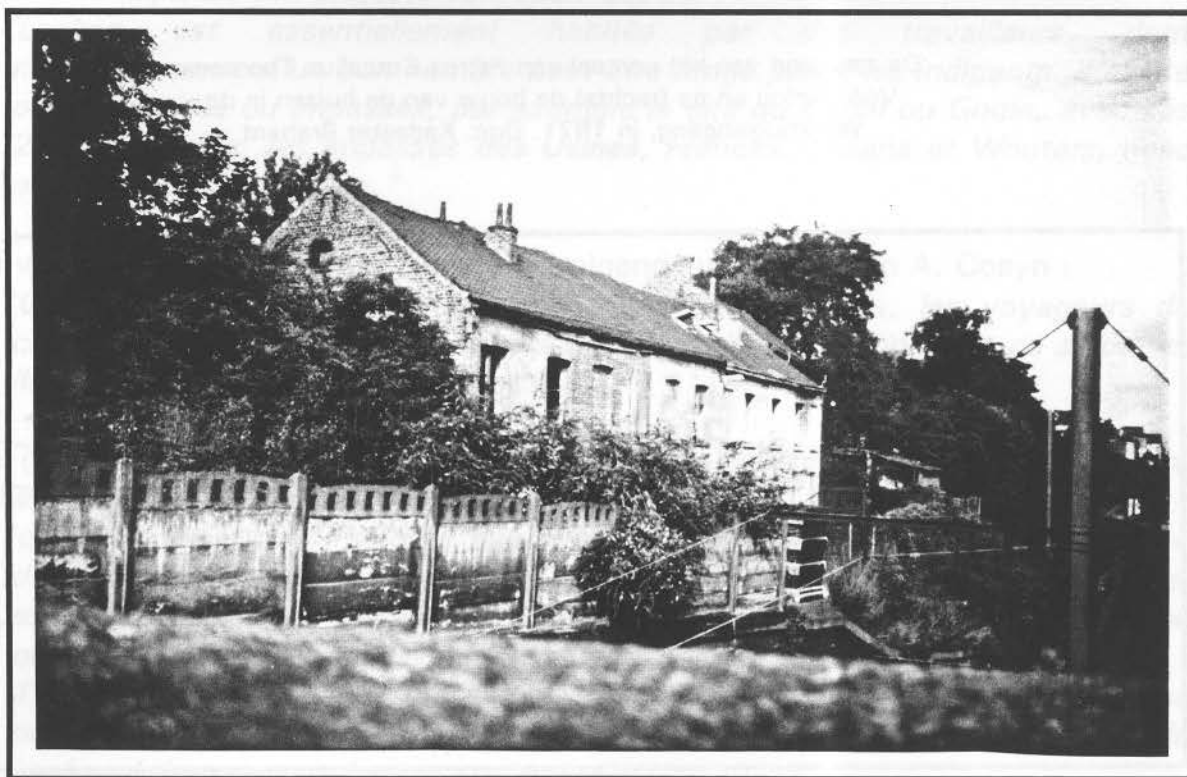
- (1) Cfr onuitgegeven doctoraatsthesis van Pierre Van Nieuwenhuysen "*Toponiemen van Laken*", 1998.
- (2) Een wijkcontract is een overeenkomst tussen een gemeentebestuur en het Brusselse Gewest om een bepaalde wijk te rehabiliteren met een zware financiële tegemoetkoming van het Gewest.
- (3) Archief van het kadaster van Brabant.
- (4) Joseph Thomaes werd geboren in Laken, op 25 april 1835. Deze metselaar-aannemer heeft in de Stationstraat gewoond. Hij werd gemeenteraadslid in 1872 en schepen van Openbare Werken in 1885. Hij overleed in Jette op 27 juli 1891.
- (5) Gillet, P. "*Les transformation de Laeken*", Brussel, 1905.
S.A.B. Bevolkingsregisters Laken, in het bijzonder nr. 46 - 1891-1900 - W 014.

De toestand van het perceel van Petrus Cornelius Thomaes
Vóór (links) en na (rechts) de bouw van de huizen in de
Werkhuizengang, in 1871. Doc. Kadaster Brabant

De twee hoekhuizen langs de Kerkeveldstraat,
aan de ingang van de Werkhuisengang
Foto G. Abeels, september 1998.

De Werkhuisengang in september 1998
Foto G. Abeels, Brussel

OVER HET BOEK "EEN DICHTER BIJ ONS : K. L. LEDEGANCK"

Aansluitend bij het nr. 1, jg 9, september 1997, pp. 18-23 in LACA Tijdingen over de Ledeganckstraat in Laken, vermeldden we het te verwachten ter perse gaan van een nieuwe studie over deze Vlaamse dichter in november 1997. Dit boek is intussen verschenen.

Met de titel beogen de auteurs, H. Notteboom en P. Van de Woestijne, de kunstenaar wat "*dichter bij ons te brengen*". De stimulans tot het schrijven van een nieuwe biografie over Karel Lodewijk Ledeganck (1805 – 1847) was de vernieuwde belangstelling die de stad Eeklo koesterde ter gelegenheid van de 150ste verjaardag van zijn afsterven. In dit boek wordt aandacht besteed aan de literaire werken en biografische vondsten die de afgelopen 100 jaar in de archieven over Ledeganck werden ontdekt. Het was een halve eeuw geleden dat een laatste levensbeschrijving van de dichter verscheen, in hoofdzaak gesteund op de romantische visie van de 19de eeuw.

Het aansnijden van nieuwe historische bronnen en een nieuwe onderzoeksmethode werpen een nieuw licht op het leven van Ledeganck, dat nu vollediger en juister geschetst kan worden en waarvan de betekenis relevanter wordt gemaakt.

Het werk wordt door de auteurs beschouwd als een hommage aan K. L. Ledeganck, honderd jaar na de onthulling van het standbeeld van de dichter in Eeklo. Zij zijn er m. i. in geslaagd aan de hand van overvloedig tekstmateriaal, een stille evolutie te belichten bij het hoofdpersonage, dat al op 41-jarige leeftijd overleed. Met zijn vrienden en in zijn sociale contacten gebruikte hij de Franse taal maar hij schreef zijn gedichten in het Nederlands. Naarmate hij op de sociale ladder steeg, gekoppeld aan een aanzienlijke functie als vrederechter en zeker vanaf 1842 als provinciaal inspecteur, gebruikte Ledeganck nooit de Nederlandse taal, maar bediende hij zich steeds van het Frans. Het is pas in de laatste jaren van zijn leven, dat Ledeganck zich wat radicaler opstelde en dit uitte via zijn gedichten. Wegens het vaststellen van de teloorgang van het Vlaams en van de sociale wantoestanden in het arme Vlaanderen ca 1845, begon hij te ijveren voor een eenheidsspelling van de Vlaamse taal en een herwaardering ervan tot cultuurtaal.

Het boek, in handig formaat met harde kaft en verzorgd drukwerk, is goed gestructureerd en overzichtelijk. Het bevat tal van bibliografische verwijzingen en bijlagen. Het is te lezen als een chronologisch opgebouwd levensverhaal met wetenschappelijke ondersteuning en foto's. Aldus wordt "*Een dichter bij ons*" niet beperkt tot een goed gedocumenteerd levensverhaal, maar verdient het als naslagwerk een plaats in een bibliotheek.

H. Verstraete

LAKEN VROEGER EN NU

Deze en volgende pagina's kondigen de start aan van een nieuwe artikelenreeks die wellicht onze lezers zal bekoren. LACA onderneemt hiermee een poging om hen vanuit het verleden naar het heden te begeleiden door middel van iconografisch materiaal : oude prentbriefkaarten en foto's. Het procédé is niet nieuw, meerdere heemkundige kringen hebben het ons reeds voorgedaan.

Daniel Van Kriekinghe, een actief medewerker, reeds bekend wegens zijn niet aflatende speurzinnigheid, heeft tijdens de voorbije jaren een merkwaardig dossier samengesteld met de bedoeling diverse plaatsen van het vroegere Laken met de hedendaagse werkelijkheid te confronteren. Uit dit dossier werd bijna alles reeds gepubliceerd in een Brussels reclameblad in de originele Franstalige versie.

LACA heeft besloten dit waardevolle project naar buiten te brengen ten gunste van de lezers van LACA Tijdingen, zij het dan in een meer uitgebreide en meer wetenschappelijke vorm.

Wanneer men de oude prentbriefkaarten met recente foto's, genomen vanuit dezelfde standplaats, vergelijkt, dan komt men zeer vlug tot volgende vaststelling : "*Laken was vroeger veel schoner dan nu !*". Het karakter en de geest van de "*Koninklijke Residentie*" zijn definitief in rook opgegaan. Er welt enige weemoed op in ons hart en we pinken een traan weg omdat vele mooie aanblikken inmiddels voor immer verdwenen zijn ...

1. Het Emile Bockstaelplein (commentaar bij illustratie blad A)

Omstreeks het einde van de 19de eeuw kreeg de ligging van het huidige Emile Bockstaelplein een verstedelijkt karakter, namelijk tijdens de periode waarin de eindfase van de metamorfose van Laken zich voltrok en de oude gemeente evolueerde van een onbeduidend periferisch dorp naar een voorstad van Brussel.

Gelijklopend met deze transformatie werd de Brusselse ringspoorweg aangelegd die op dat ogenblik de enige verbinding vertegenwoordigde tussen het Noordelijke en Zuidelijke spoorwegnet van het land. Deze lijn loopt onder het Emile Bockstaelplein door.

Het hele kwartier kende een snelle ontwikkeling om tenslotte, aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, de structuur aan te nemen zoals we die heden ten dage kennen.

Het Emile Bockstaelplein (vóór 1923 Gemeenteplein genaamd) vormt het zenuwknoppunt van Laken.

In 1905 werd beslist de Leopoldbrug te verwijderen (gelegen ter hoogte van het huidige Brico-center) en het onder het plein gelegen spoorwegknoppunt te overdekken.

Op 6 oktober 1907 vond de eerstesteenlegging plaats van het nieuwe gemeentehuis dat op 30 juni 1912 ingehuldigd werd.

Het plein kreeg de naam van de laatste burgemeester van Laken : hij bestuurde de gemeente van 1877 tot 1920. Men weet dat de gemeente in 1921 aan Brussel-Stad werd gehecht.

Het Emile Bockstaelplein heeft te allen tijde de meest diverse manifestaties meegemaakt evenals folklorefeesten, markten, kermissen, sportwedstrijden, enz.

Bij vergelijking van de twee documenten vallen de volgende veranderingen op :

- de trams van de MIVB (vroeger Brusselse Trammaatschappij) hebben hun eindpunt niet meer op het plein
- de kiosk, waar vervoerbewijzen en dagbladen verkocht werden, is verdwenen
- het verkeer wordt thans geregeld door verkeerslichten
- boven de spoorlijn werd een Brico-center uitgebouwd
- de lantaarnpalen zijn gemoderniseerd
- het plein is één grote parkeerplaats voor voertuigen geworden.
- vroeger was het de gewoonte de reclameboodschappen rechtstreeks op de muren te schilderen. Nu worden gedrukte reclameboodschappen op grote panelen aangebracht om de voorbijgangers met voortdurend wisselende signalen te beïnvloeden.
- Het geveldecor bleef, op de nieuwbouw van het Brico-centrum na, ongewijzigd.

1bis. Het Emile Bockstaelplein (commentaar bij illustratie blad B)

De oude prentbriefkaart toont een deel van het nieuwgebouwde Emile Bockstaelplein : 1.200 m³ gewapend beton waren nodig om het plein over een oppervlakte van meer dan één hectare te overdekken.

Deze ingrijpende verandering uitgevoerd in 1905 was ook de aanzet tot de stedelijke ontwikkeling van de wijk. Op het oude document zien we twee mooie hoekgebouwen : in het rechtse was het vroegere café Leopold ondergebracht.

Het is opvallend dat er toen nog verschillende bouwterreinen voor huizen beschikbaar waren. In het midden van de laan zien wij jonge boomaanplantingen. Kinderen poseren zonder enig risico voor een fotograaf in het midden van het plein.

Op dezelfde plaats zien wij vandaag nog steeds dezelfde twee hoekgebouwen, het rechtse is de zetel van een bankagentschap geworden. Er zijn geen bouwterreinen meer beschikbaar. De voetgangers moeten het plein en de laan oversteken over zebrapaden.

1ter. Het Emile Bockstaelplein (commentaar bij illustratie blad C)

Het opnieuw in gebruik nemen van de nog bestaande ringspoorlijn, vandaag de dag uitsluitend voor goederentransport aangewend, zal ongetwijfeld het aanzien van het Emile Bockstaelplein drastisch wijzigen. Budgetbeperkingen schuiven de werken met het oog op de invoering van een Gewestelijk Expresnet (G.E.N.) op de lange baan maar de uitvoering ervan is voor de Brusselse regio van uitzonderlijk belang. Dit net zal hoe dan ook ten goede komen aan de steeds groeiende reizigersstroom die dan vanuit verschillende periferische standplaatsen door middel van een vlotte verbindinglijn afgeleid kan worden naar het communicatiecentrum Noord en naar het Zuidstation.

Op het Emile Bockstaelplein moet dus een comfortabel station toegevoegd worden, uitgerust met de nodige infrastructuur, een reizigerskaai met een lengte van ongeveer 300 meter, roltrappen, technische gebouwen, biljettenautomaten, een krantenkiosk, sanitaire voorzieningen en dies meer.

Om esthetische redenen moet het geheel beantwoorden aan de criteria van een waardevolle invularchitectuur.

Het Hoger Instituut voor Intercommunale Architectuur Victor Horta heeft in 1996 deze problematiek als oefening aangereikt aan de leerlingen van het studiejaar 1c2A. Het resultaat ervan (26 maquettes) werd in de vorm van een tentoonstelling in het gemeentehuis van Laken aan het publiek voorgesteld. De belangstelling van de Lakense bevolking was miniem, superminiem zelfs, wat uiteraard te betreuren valt.

Enkele verbluffende ontwerpen sprongen in het oog en toonden op dynamische wijze aan hoe de steeds maar sneller voortschrijdende evolutie een weerslag heeft of een stempel zal drukken op het bestaande erfgoed. Het is echter onwaarschijnlijk dat de Brusselse stadplanners met de voorgestelde oplossingen van de leerlingen rekening zullen houden.

2. De Emile Bocktaellaan (commentaar bij illustratie blad D)

Het oude document dagtekent uit de jaren 1920 en toont ons een goed bebouwde Emile Bocktaellaan : de jonge boompjes zijn gegroeid en langs beide zijden van de centrale wandeldreef rijden de trams van de buurtspoorweg lijn W (Wemmel) met een sliert aanhangwagens, open rijtuigen in gebruik bij mooi weer.

Deze tramlijn was druk bezet op zon- en feestdagen door stedelingen die tot aan het eindpunt van de lijn Wemmel reden om daar een wandeling te maken en te genieten van een boterham met plattekaas, overgoten met een geuze of een kriek.

De dubbele bomenrij werd geplant vanaf de Jubelfeestlaan in Molenbeek tot aan de Romeinsesteenweg. Enkel nog een klein stukje is daarvan overgebleven ter hoogte van de Keizerin Charlottelaan tot aan de brug van Wemmel. De aanleg van de laan werd immers volledig gewijzigd in 1934/35 met het oog op de Wereldtentoonstelling van 1935.

De buurttrams zijn verdwenen : in 1978 werden zij vervangen door autobussen van de maatschappij De Lijn.

De rust van weleer werd verdrongen door een druk verkeer in de twee richtingen : naar de stad toe en naar het Heizelplateau, dat een belangrijke trekpleister is met zijn tentoonstellingspark en hallen, Bruparck, Kinopolis, Trade Mart, enz.

Bemerk op de foto hoe het stijlvolle karakter van de laan teloor is gegaan.

- Verkeersborden, overdadige reclameborden, allerlei straatmobilaire en talrijke elektriciteitskabels hinderen het vrije zicht op de mooie eclectische gevels.

3. De Strijderssquare (commentaar bij illustratie blad E)

Het oude document vermeldt "Gemeenteplein". Het kleine plantsoen op de voorgrond droeg eertijds de naam Palmbomenplantsoen.

Na de Eerste Wereldoorlog werd aldaar een monument opgericht, een werk van beeldhouwer Mathieu Desmaré, ingehuldigd op 11 november 1926. Toen werd de naam gewijzigd in "Strijderssquare".

Het is interessant om deze oude prentbriefkaarten in detail te bestuderen :

- er rijden verschillende gespannen door het landschap
- Een man te paard rijdt door het plantsoen
- een bierwagen van de brouwerij Artois komt uit de Ketelsstraat
- een tram, waarvan men alleen de open aanhangwagen ziet, slaat de Maria-Christinastraat in
- straatlantaarns die op gas werken zijn verspreid over het plein
- de kleine huizen langs het plein zijn nu vervangen door een dranksluiterij
- gans het plein ademt rust en vrede uit, nu voor altijd verdwenen.

Bij de foto : bemerk ook hier het grote aantal toegevoegde objecten zoals : hoge lantaarnpalen, reclamekasten, vuilniskokers, telefoocellen, overdekte bushalte, verkeersborden, verkeerslichten en tenslotte de witte bewegwijzering op het wegdek, die de aandacht op de onmiddellijke omgeving afleiden. Bedenk ook dat op doordeweekse werkdagen het plein overspoeld wordt met een bonte mengeling van allochtonen, hier verzeild geraakt uit diverse Europese en buiten-Europese landen. De tijd staat niet stil !

D. Van Krieking
Bewerkt door L. Candau
Vertaling : D. Winderickx

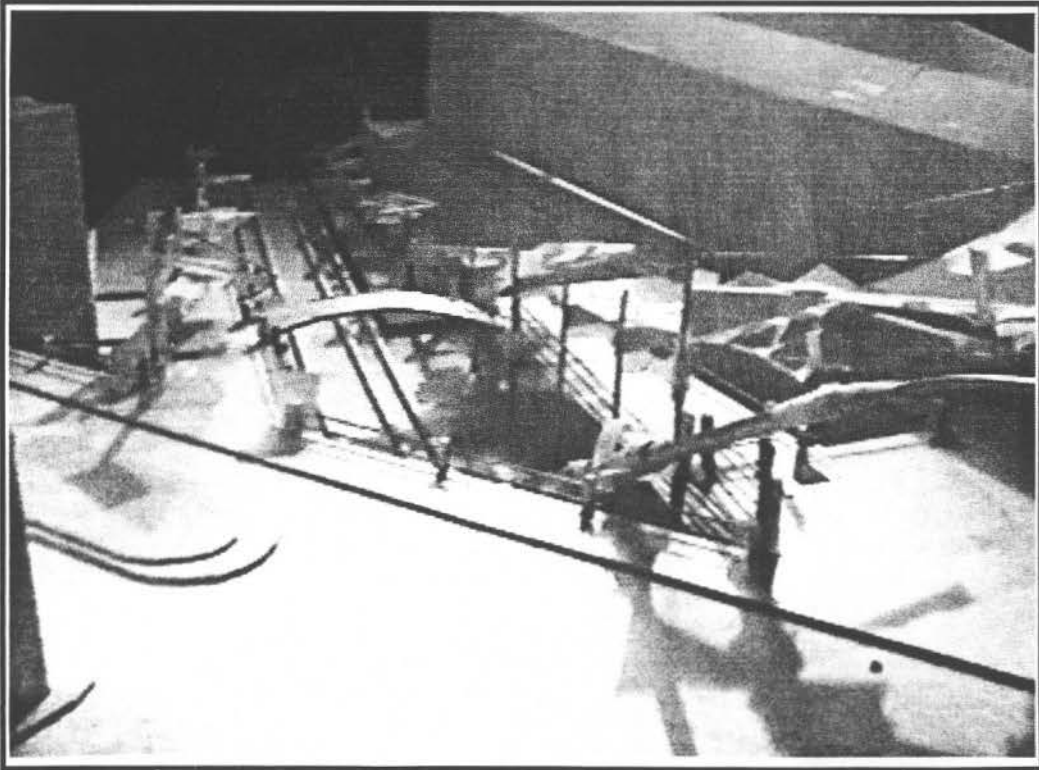
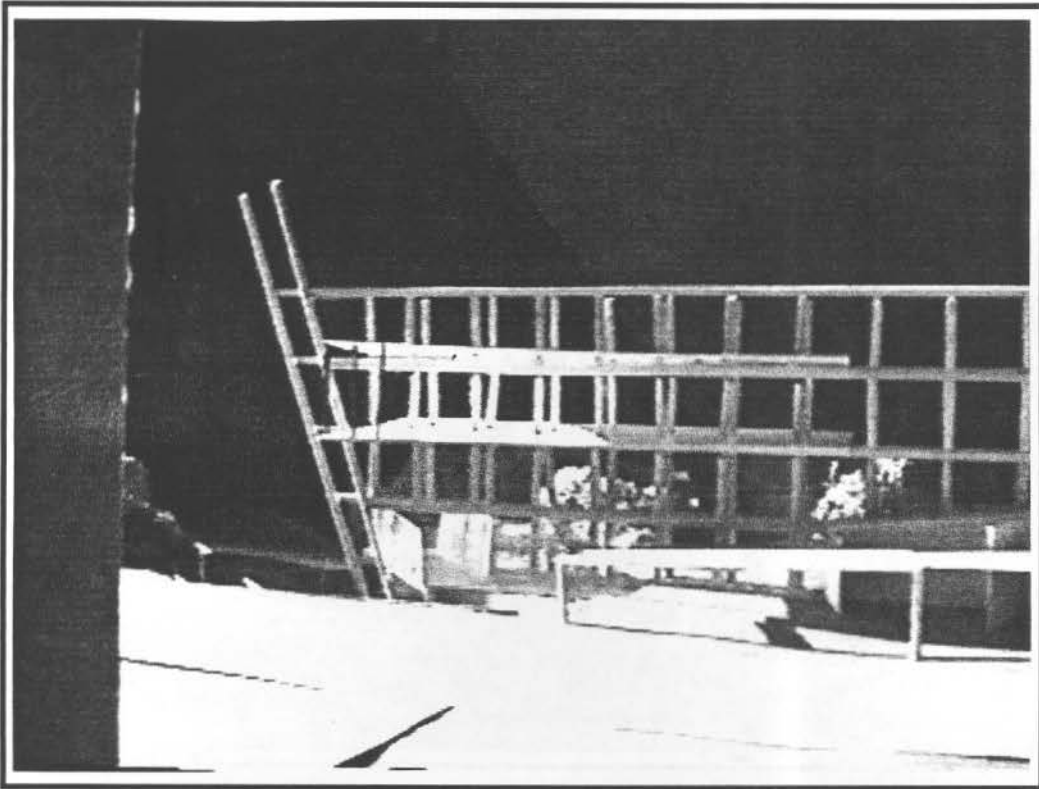
Het Emile Bockstaelplein (illustratieblad A)

Het Emile Bockstaelplein (illustratieblad B)

Het Emile Bockstaelplein (illustratieblad C)

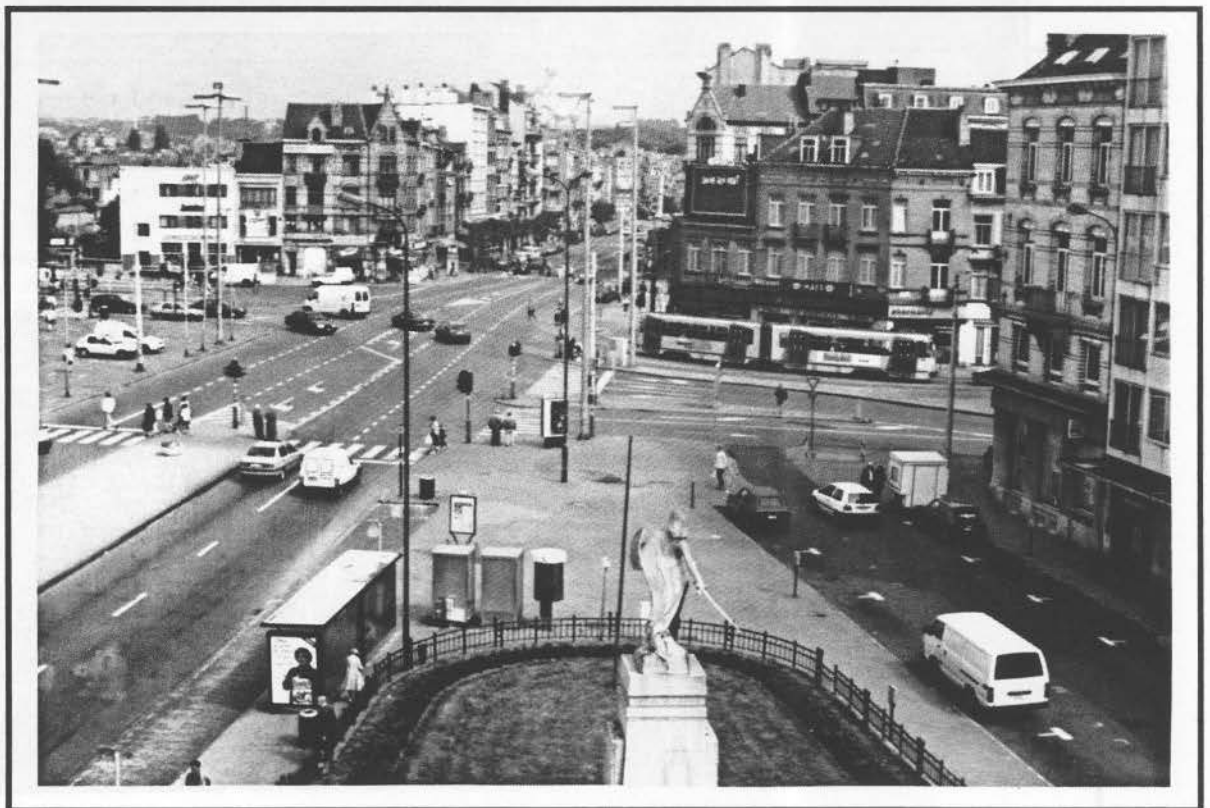

Twee ontwerpen voor een spoorwegstation, halte voor het toekomstige Gewestelijke Expresnet aan het Emile Bockstaelplein, kant Tielemans- en Lanneastraat. Met dank aan de heer Constant Kremer, architect, chef des travaux ISAVH, voor videoband en de heer Norbert Vrancken voor reproductie foto's

De Emile Bokstaellaan (illustratieblad D)

De Strijderssquare (illustratieblad E)

DANK AAN MILDE SCHENKERS

Eens te meer hebben heel wat trouwe lezers hun lidgeld opnieuw overgemaakt. Wij danken hen hiervoor van harte. Onze penningmeester, de heer E. Christiaens wenst eveneens zijn erkentelijkheid aan dit dankwoordje toe te voegen omdat tijdige betalingen immers zijn werk vergemakkelijken.

Eveneens uit dankbaarheid vermelden wij ook de namen van al diegenen die een bijkomend bedrag toevoegden aan hun jaarlijks lidgeld.

Antoni M. L., Bogaerts Hans, Broos Remi, Colson Jules, De Bast Arthur, De Graeve Jean, Degraeve Jean, Degreef Roger, Demesmaeker François, De Laet M., De Wilde Stefaan, Dillen Joris, Dillen Maggy, Dillen Martine, Dolle Lucien (Paters Oblaten), Dolle Lucien, Draps Joanna, Frederix Elza, Hennessy Nic, Junius Hans, Lindemans Geertruid, Missant Lionel, Platton Roger, Rochet Agnes, Rombaut M. C., Selleslach Geeraard, Stevens Wilfr., Van Bamis W., Van de Mert Eddy, Van de Mert Désiré, Van Den Broeck E., Vanden Bussche Georges, Vanderkelen Joseph, Van Hemelryck Hildward, Van Hoof Patrick, Van Nieuwenhuysen Pierre, Verheyleweghen M., Verlaet Jacky, Verstraete Hilde, Verstraeten William, Vrancken Fien, Willems Hugo en Winderickx Désiré. Deze steunbijdragen vertegenwoordigen een totaal bedrag van 24.950 F.

DIKKE LINDE - NEPTUNUSVERDRIET

... aan Gianbologna ... Piazza del Nettuno ...

Ik weet dat eens mijn steense beeld
Gebeiteld werd door mensenhanden,
De huid die mij werd toebedeeld
Is van metaal uit verre landen.

Ik weet dat mijn gespierde leest;
Mij stoere sterke ledematen,
Wel vaak het voorwerp zijn geweest
Van etsen schetsen en van platen,

Mijn eigen lichaam zag ik nooit
Ofschoon al lang een heet verlangen
Als magma in mijn corpus kooit,

Om éénmaal, éénmaal onbevangen
Een vleug van 't halo dat mij tooit
In mijn geheugen op te hangen !

Leon Candau

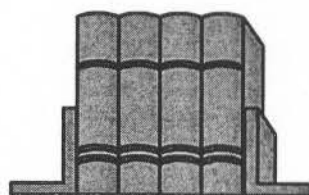
Prijs voor poëzie - Vlaams Brussel 1976 - Vrienden van Caryatide
Eervolle vermelding

INHOUD

	pag.
1. - Ten Geleide	1 - 3
1. Terug van even weggeweest	
2. In memoriam	
3. Gelukwensen	
4. Bescherming van het Lakense erfgoed	
5. Ontvangen correspondentie	
6. Nieuwe inkomhal van het tentoonstellingspark op de Heizel (L. Candau)	
2. - De Lakense herdershond en zijn voorouders (L. Candau)	4 - 10
3. - "De bedevaart van Infante Isabella naar Laken" op de tentoonstelling in het Jubelpark (H. Verstraete)	11 - 14
4. - Het psychiatrisch centrum van het Brugmann-hospitaal, anders bekeken (L. Candau)	15 - 20
5. - Over een straat in Laken die binnenkort verdwijnt : Olivier Brunelstraat (H. Verstraete)	21 - 25
6. - Onze straten zijn niet van gisteren De teleurgang van de Werkhuizengang (G. Abeels)	26 - 30
7. - Over het boek "Een dichter bij ons : K.L. Ledeganck (H. Verstraete)	31
8. - Laken vroeger en nu (D. Van Krieking) (Vertaling : D. Winderickx)	32 - 40

Met de gewaardeerde steun van de
Vlaamse Gemeenschapscommissie
en de Stad Brussel

